

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

ZAČASNA POROKA V IRANU

BARBARA KUCHAR

LJUBLJANA 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

ZAČASNA POROKA V IRANU

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Barbara Kuhar

Ljubljana 2010

ZAČASNA POROKA V IRANU

Ime in priimek: Barbara Kuhar

Naslov naloge: Začasna poroka v Iranu

Kraj: Ljubljana

Leto: 2010

Št. strani: 80

Št. slik: 0

Št. tabel: 1

Št. bibl. opomb: 0

Št. prilog: 0

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Ključne besede: islam, islamsko pravo, začasna poroka, ženske v Iranu

Povzetek:

Tema diplomskega dela je začasna poroka v Iranu. Gre za ustni ali pisni dogovor med moškim in žensko, ki se sporazumeta, da bosta sklenila zakonsko zvezo za določen čas, pa naj bo to za eno uro, en dan, dvajset let ali pa do konca življenja, v zameno za poročno darilo. Začasna poroka je obsežek islamskega šiitskega religioznega instituta, ki se po večini danes asociira s kulturno in moralno protislovnostjo. Začasen zakon je institut, v katerem gre za razmerja med spoloma, poroko, seksualnostjo, moralnostjo, verskimi pravili in drugimi zakoni, sistemom vladanja, vrednotami in kulturnimi običaji, ki jih proučuje diplomsko delo.

TEMPORARY MARRIAGE IN IRAN

The subject of this diploma thesis is temporary marriage in Iran. There is an oral or written agreement between a man and a woman to get married for a fixed period of time - it does not matter whether this marriage lasts only an hour, one day, twenty years or till the rest of their lives - in return for a wedding gift. Temporary marriage is a complex Shi'i religious institution with which much cultural and moral ambivalence has been associated historically. Temporary marriage is an institution in which the relationship between the sexes, marriage, sexuality, morality, religious rules, secular laws and cultural practices converge.

Key words: Islam, Islamic law, temporary marriage, women in Iran

KAZALO

1. UVOD	6
2. METODOLOŠKI OKVIRI	8
2.1 Vsebinska opredelitev problema in predmet proučevanja	8
3. ISLAM	10
3.1 Predislamsko obdobje	11
3.2 Mohamed	11
3.3 Začetki islama in njegov vpliv na položaj žensk	13
3.4 Obdobje po Mohamedu	15
3.5 Suniti	15
3.6 Šiiti	16
3.7 Šiiti v Iranu	17
4. ISLAMSKO PRAVO	19
4.1 Pojem islamskega prava	19
4.2 Viri islamskega prava	21
4.2.1 Koran	21
4.2.2 Suna in hadisi	22
4.2.3 Idžma (soglasje)	22
4.2.4 Kijas (analogija)	23
5. STALNA ZAKONSKA ZVEZA V ISLAMSKEM PRAVU (NIKAH)	24
6. ZAČASNA ZAKONSKA ZVEZA ISLAMSKIH ŠIITOV (MU'TA, SIGHEH) ...	25
6.1 Zgodovinski pregled	25
6.2 Promocija začasne poroke v Iranu	29
6.3 Pogodba	31
6.3.1 Čas	31
6.3.2 Poročno darilo-mahr	31
6.3.3 Versko mešani zakoni	32
6.3.4 Omejitve pri začasni poroki	33
6.3.5 Prekinitev pogodbe	33
6.3.6 Vzdržnost-ida	34
6.3.7 Otroci in dedovanje	34
6.4 Obliki začasne poroke	35
6.4.1 Seksualna začasna poroka	35
6.4.2 Neseksualna začasna poroka	36
7. SPOLNOST IN TELESNOST V ISLAMU	37
7.1 Spolna segregacija spolov	38
7.2 Pokrivanje	39
7.3 Nedovoljena spolnost	41
7.4 Prostitucija	43
7.4.1 Začasna poroka kot oblika prostitucije	44
7.5 Poligamija	46
7.6 Preprečitev zanositve	47
7.7 Prekinitev nosečnosti	48
7.8 Otroci rojeni v začasni poroki	49
8. OSTALI VZROKI IN POSLEDICE ZAČASNE POROKE	50

8.1 Začasna poroka kot finančni vir.....	50
8.2 Začasna poroka kot oblika emancipacije	51
8.3 Začasna poroka kot možnost potovanja	53
8.4 Stigmatizacija in socialna izključenost kot posledica začasne poroke	54
9. PRIMERJAVA STALNEGA IN ZAČASNEGA ZAKONA V IRANU.....	56
10. ZGODBE	58
11. ŽENSKO VPRAŠANJE V IRANU	66
11.1 Iranske ženske danes	68
12. RAZPRAVA IN SKLEP.....	71
13. PREDLOGI	75
14. LITERATURA IN VIRI.....	76

1. UVOD

Kaj pravzaprav pomeni začasna poroka v islamskem svetu, ki v našem prostoru in družbi ni znana ter opredeljena? To vprašanje je pritegnilo tudi mene, zato sem ga pričela raziskovati. Glede na to, da je začasna poroka uradno priznana v Islamski republiki Iran, sem se odločila, da vzamem pod drobnogled institut začasne poroke prav v Iranu. Danes smo deležni raznih vsakodnevnih informacij iz Irana – deželi pistacij, preprog, čadorjev, verskih voditeljev in skrajnežev, deželi nafte, zemeljskega plina, urana in prijaznih ljudi. Informacije o začasni poroki pa do nas skorajda ne sežejo.

Kljub temu, da je poroka vzajemna odločitev med moškim in žensko, se pri začasni poroki izpostavlja vprašanje, kdo je ženska, ki se odloči zanjo. Tematika diplomske naloge je povezana prav z ženskami, za katere v Iranu zakoni velikokrat ne delujejo njim v prid. Nobena izjema pri tem ni niti oblika začasnega zakona. Kljub vsemu ima začasen zakon več različnih namenov in njegova tradicija izvira že iz predislamskega obdobja. Je ena izmed mnogih navad in običajev, ki so jih islamski Arabci prevzeli od plemen, živečih na arabski plošči. Začasna poroka je v zgodovini imela velik pomen predvsem za trgovce in romarje, ki so se začasno poročili, ko so bili daleč od doma in svojih žena. S sklenitvijo začasne poroke niso grešili, saj so občevali v imenu Alaha. Danes ženskam začasna poroka pomeni vrata v svobodo, možnost pridobiti si novega življenjskega partnerja, potešiti spolno slo, izkoptati se iz socialnega dna. Po drugi strani pa pomeni spopad z družbo, diskriminacijo, marginalizacijo, pot v prikrito prostitucijo, še nižje socialno dno in revščino.

Ljudje na Zahodu menijo, da je islam ženskam sovražno verstvo. Muslimani verjamejo, da je islam ženski prinesel dostojanstvo in vzpostavil pravičnejši sistem v primerjavi s tistim, ki je obstajal pred tem. Poleg tega so po njihovem mnenju muslimanke na boljšem od žensk na zahodu, ker morajo moški po poroki poskrbeti zanje, one pa skrbijo za dom in družino. Kako pomembna je moč moškega v vlogi moža, ki preživlja družino v muslimanskem svetu, se pokaže tudi pri sklenitvi začasne poroke, ki ženskam velikokrat ne omogoči tolikšne podpore, vendar temu lahko sledi še večja nemoč ženske v okolju,

kjer je že tako ali tako navzven moški spol dominanten. To in še marsikaj, kar se skriva za začasno poroko, islamsko kulturo, življenjem žensk v Iranu, je tema diplomske naloge, ki je pred vami.

2. METODOLOŠKI OKVIRI

Metodološki pristop v diplomskem delu bo temeljil predvsem na deskriptivni ali opisovalni metodi, s katero bodo prikazana in opredeljena posamezna dejstva, značilnosti in ugotovitve na izbrano temo.

V diplomski nalogi je uporabljena neempirična raziskovalna metoda, saj neposrednega stika raziskovalca s predmetom raziskovanja ni bilo in analiza ne temelji na neposredno pridobljenih empiričnih podatkih. Kot neempirična metoda raziskovanja bo uporabljena metoda analize, v kateri raziskovalec na podlagi virov rekonstruira podatke o preučevanem pojavu. V diplomskem delu so predvsem uporabljeni viri, kot so strokovne publikacije, monografske publikacije, zborniki, revije, članki in internetni viri. Ker so viri v diplomski nalogi raznoliki, je zastavljen problem proučevan na objektivni in kritični način.

2.1 Vsebinska opredelitev problema in predmet proučevanja

Predmet proučevanja diplomske naloge je Začasna poroka v Iranu. Pri tem se pojavljajo vprašanja:

- Kaj je uradni pomen in namen instituta začasne poroke
- Kakšne so dejanske funkcije, ki jih izpolnjuje začasna poroka
- Socialni in pravni vidiki instituta začasne poroke
- Socialne in pravne posledice instituta začasne poroke
- Statusno vprašanje instituta začasne poroke
- Dejavniki, ki vplivajo na status začasne poroke

Za ugotovitev predmeta proučevanja je prav tako ključnega pomena pojasniti, kaj je islam, islamska zgodovina in islamsko pravo, saj se vse prav tako nanaša tudi na status začasnega zakona in je temelj za razumevanje začasne poroke in islamskega sveta v današnjem času.

Kljub temu, da so v diplomski nalogi dodani intervjuji žensk, ki so se začasno poročile, so to povzetki intervjujev, ki jih je naredila Shahla Haeri v svojem pomembnem etnografskem delu *Law of desire*, ki proučuje začasno poroko. Tudi sama sem želela narediti kakšen intervju, predvsem s pomočjo interneta, vendar zaradi političnega sistema, ki trenutno vlada v Iranu, pri tem naj izpostavim nadzor nad medijem interneta, je bilo to nemogoče. Vlada namreč preverja izjave državljanov tudi na takšen način, da preverja njihovo internetno pošto. Glede na to, da je vlada usmerjena k začasni poroki in v primeru, da bi kakšna ženska pisala o tem v negativnem smislu, bi to lahko posledično prineslo osebi težave z vladnimi organizacijami. Ta tematika je med Iranci izrazito pereča in o njej ne želijo govoriti s komerkoli, saj gre za precej intimno in zasebno tematiko, ki s sabo nosi veliko tabujev. Pri tem se pojavi tudi vprašanje, ali bi odgovori na vprašanja odslivali realno stanje, če raziskovalec ni osebno prisoten pri raziskovanju oziroma ni osebi, ki jo izprašuje, dovolj blizu, da bi mu razkrila svoj osebni pogled na začasno poroko.

3. ISLAM

Islam¹ je monoteistična religija muslimanov. Muslimani verujejo, da se je Bog preko nadangela Gabrijela razodel preroku Mohamedu. To razodetje je zapisano v Koranu², ki velja za sveto knjigo islama. Beseda islam v arabščini pomeni predanost in izraža temeljno naravnost ver, ki temeljijo na razodetju boga Alaha preroku Mohamedu. Posameznik se mora Alahu posvetiti in podvreči sebe v celoti, saj šele tako postane pravi musliman (Smith 1996, 137). Islam je strogo monoteistična religija, ki je nastala na istem geografskem območju kot starejši judaizem in krščanstvo. V monoteizmu se zavestno navezuje na Abrahamov³ (Ibrahimov) monoteizem. Predvsem pa se navezuje na judaizem in krščanstvo v prepričanju, da obe tradiciji nadgrajuje in bistveno presega. Prav tako so pomembna osnova islama prvine predislamskih plemenskih kultov in prvine kultur, ki jih je mladi islam zajel v svojem naglem širjenju (Smrke 2000, 262-263).

Temelji islama so splošni in obsegajo vse vidike življenja. Islam temelji na petih načelih oziroma verskih dolžnostih, in sicer:

- verovati in trditi, da je samo en bog, Alah, in da je Mohamed njegov odposlanec (*šahada*);
- moliti petkrat na dan (*salat*);
- postiti se v mesecu ramadanu (*saum*);
- dati del prihodka za revne (*zakat*);
- iti vsaj enkrat v življenju na romanje v Meko (*hadž*).

¹ Izraz »islam« izhaja iz slovničnega korena s-l-m in je v etimološkem sorodu z besedami, kot npr. salaam (»mir«, tudi običajen pozdrav).

² Ime svetega besedila islama izvira iz arabske besede al-Qur'an, kar pomeni recitiranje (Nasr 2007, 50).

³ Duhovni oče vseh semitskih narodov je Abraham, ki ga muslimani dojemajo kot pravovernega muslimana. Imel je dva sinova, prvega z imenom Izmael in drugega z imenom Izak. Po Koranu je prvorojeni sin odšel do kraja, kjer je nastala Meka, njegovi potomci so postali muslimani. Izakovi potomci pa ostali v Palestini in postali Judje.

3.1 Predislamsko obdobje

Arabski izraz za predislamsko obdobje »džahilija⁴« označuje stanje vsesplošnega nereda. Tako lahko v Tabarijevem tafsiru⁵ preberemo presenetljivo pričevanje o stanju pred islamom: » *Ta arabska plemenska skupnost je bila najbolj prezrta in bedna človeška skupnost. Živela je najbolj nesrečno človeško življenje, bila je v največji zablodi, najbolj borno oblečena, z najbolj zlakotnjenimi želodci, stisnjena na vrh skale med dva leva: Perzijo in Bizanc; v njihovi deželi ni bilo ničesar, kar bi jim lahko zavidali. Kdor od njih je živel, je živel nesrečno, kdor je umrl, pa je našel zatočišče v ognju in peklu. Jedli so jih, sami pa niso jedli, in Bog mi je priča, ni nam znano, da je obstajal kdorkoli na zemeljskem obličju, ki je imel takrat manj sreče in bil v bolj žalostnem stanju kot oni, vse do prihoda oznanila.*«

Dejstvo je, da je narava predislamske družbe vsebovala komponento suženjstva in patriarhizma. O ženskah se je načeloma govorilo kot o moški lastnini, medtem ko sta se suženjstvo in zakon skoraj izenačevala, saj patriarhizem predpostavlja, da je žena last moškega.

3.2 Mohamed

Islam je tako kot večina drugih religij povezan z delovanjem določene zgodovinske osebe. Ta oseba je Mohamed, rojen v Meki leta 570 ali 571. Mohamed je odraščal v okolju, v katerem so živeli Judje, nestorijanski kristjani, jakobitski kristjani, manihejci in še razna animistična in politeistična plemena. Ko je bil star 25 let, se je poročil z vdovo Hatidžo. Pri 40-ih naj bi se mu na gori Hira, kamor je hodil vsako leto v samoto, v sanjah prikazal nadangel Gabrijel, ki mu je povedal, da je on, Mohamed, izbranec Alaha-boga⁶. Celo desetletje med 612 – 622 je Mohamed v Meki vsakodnevno prepričeval meščane o

⁴ Beseda Džahilija oz. jahiliyyah (ar.) izvira iz zgodnjega islamskega obdobja in označuje pogansko arabsko kulturo, ki je nevedna in nemoralna (Nettler 1987, 26)

⁵ Tasfir izvirno pomeni komentar (Etienne 2000, 428)

⁶ Mohamed je zatrjeval, da mu je bilo v enem od številnih razodetij povedano, da je zadnji izmed 124.000 Alahovih prerokov, med katerimi prišteva Abrahama, Noeta, Mojzesa, Jezusa..., toda on je od vseh največji (Smrke 2000,264).

tem, da so mu bile osebno razodete najgloblje resnice. Stoječ ob Kaabi, ostanku meteorita, ki je bil sveti predmet za tamkajšnje politeiste, obrnjen proti Jeruzalemu kot kraju velikega verskega pomena, je govoril o Alahu in nujnosti, da se mora vsakdo podrediti (Smrke 2000, 264). Alaha so sicer poznali in ga priznavali za stvarnika neba in zemlje ter varuha rodovitnosti, a so častili tudi druge bogove in boginje. Mohamed pa je na Alahov ukaz začel oznanjati pravo vero, islam. Do nasprotovanj njegovemu sporočilu je prišlo, ko je pričel ogrožati obstoječe bogove, ker je bila grožnja za tedanjo oligarhijo in bi lahko pomenila izgubo privilegijev (Eliade 1996, 49-50). Ko je Mohamed spoznal, da nove vere v Meki zaradi odpora kurajšitskih trgovcev ne bo mogel uveljaviti (spreobrnitve so bile zelo redke, nekateri muslimani pa so ga zapustili), je začel razmišljati o preselitvi v drugo okolje na Arabskem polotoku (Šterbenc 2005, 25). Leta 622, ki je začetek muslimanskega koledarja, je Mohamed z okoli sedemdeset privrženci emigriral v mesto Jatrib, ki je kasneje postalo Medina, kar pomeni mesto preroka. Mohamed je počasi zaokroževal svoj verski nadzor. V vse večjem prepričanju, da je on največji prerok, je leta 624 odločil, da je prava smer, v katero se je treba usmeriti pri molitvi (t.i. *kibla*), kraj njegovega rojstva Meka, ki jo je razglasil 630. leta za sveto mesto islama. Leta 632 je Mohamed umrl, vendar islam ni umrl z njim, saj je v desetletju po njegovi smrti osvojil⁷ prostrana območja (Smrke 2000, 265).

⁷ Islam, ki se je iz majhne arabske skupnosti širil z neverjetno hitrostjo, je svojevrsten zgodovinski fenomen, ki ga je komaj mogoče pojasniti. Prvi kalifi (nasledniki) niso bili samo verski voditelji, temveč obenem odlični generali, strategji, državniki, ki jih je gnala želja po ustanovitvi vesoljnega muslimanskega kraljestva. Leta 635 so Arabci zavzeli Damask in že naslednje leto Jeruzalem. V letu 637 sta bili podjarmljeni Sirija in Palestina, leta 640 je padel Irak, leto pozneje Egipt. V naslednjih desetletjih so osvojili severno Afriko in leta 711 je general Tariq prečkal Gibraltar ter zavzel Iberski polotok. Istočasno so muslimanske vojske na vzhodu prekoračile Ind in prodrle vse do kitajskih meja. Vendar so bile njihove zmage manj krvave kot si predstavljamo. Sirija in Irak sta padla brez večjega odpora, kajti prebivalstvo je bilo sito izžemanja perzijskih namestnikov, ki so z visokimi davki pehali ljudi v revščino. Perzijsko cesarstvo se je sesulo v prah, kar ni čudno, saj so se najemniški vojaki ponekod bojevali vkovani v verige, da ne bi pobegnili z bojišča. V Egiptu, kjer so stežka prenašali jarem bizantinske nadoblasti, so muslimane sprejeli malone kot osvoboditelje, še zlasti ko so se prepričali, da lahko še naprej ohranijo krščansko vero. Tako so Mohamedovi nasledniki v nekaj desetletjih ustvarili imperij, ki je bil večji od države Aleksandra Velikega. Predvsem pa je bil veliko trdnjši: tudi, ko je kalifat razpadel in so posamezni deželni knezi ustvarili samostojne kraljevine, je ostal imperij islama-kraljestvo, ki ga čvrsteje od vladarjevega žezla povezuje vera, da ni boga razen Alaha. (Internet 1)

3.3 Začetki islama in njegov vpliv na položaj žensk

Koran je v arabsko družbo prinesel novosti, ki so bile za tedanji čas revolucionarne. Prepovedal je detomore, ki so bili v navadi med predislamskimi Arabci⁸, obsodil nezadovoljstvo staršev ob rojstvu deklice in poudaril, da je to, ali se bo družini rodila deklica ali deček, stvar Božje volje, ki jo morajo verniki kot takšno tudi sprejeti. Prepovedal je spolne zlorabe zaslužjenih deklet, dedovanje žensk⁹ in *zihar*¹⁰ ter vpeljal ženskam možnost dedovanja¹¹. Poleg tega je v Koranu določeno, da sme moški biti poročen z največ štirimi ženami naenkrat, in to le pod pogojem, da jih je sposoben finančno vzdrževati.

Islam je bil tako že od samega začetka soočen in postavljen v okolje patriarhizma. Zato se nadalje postavlja vprašanje, kako in koliko, če sploh, islam reformira sistem, v katerega je postavljen. Že prej omenjeno suženjstvo je dostikrat vodilo do tega, da so se bile ženske prisiljene prodajati oziroma prostituirati, lastniki pa so pobirali zaslužek. To obdobje ni imelo žiga amorarnosti v zvezi s seksualnim izkoriščevanjem žensk. V tej točki Koran začne to specifično ekonomsko izkoriščanje regulirati s splošnimi moralnimi normami. V predislamskem obdobju je deloval mehanizem suženjstva. Ženska iz enega plemena, zajeta od drugega plemena, je postala sužnja osvajalskega plemena. V takem sistemu je bila brezmočno prisiljena v odvisnost od moškega, saj t.i. sužnjelastniški sistem odvzema kakršnokoli neodvisnost, tako ženskam kot tudi sužnjam. Islam s svojim prihodom relativno izboljšuje stanje in na nek način postavi moralne in etične zakone.

⁸ Detomorom sta v predislamski Arabiji botrovala predvsem dva dejavnika: strah pred revščino in strah pred sramoto. Strah pred revščino je bil povezan predvsem s pomanjkanjem, ki je bilo pogosto posledica nezadostnih padavin, dekleta pa so bila po splošnem prepričanju manj produktivna od dečkov in so zato predstavljala večjo breme za družino. Očetje so se tako bali, da bodo imeli pri hiši samo še ena lačna usta več. Zaradi splošnega uboštva in pomanjkanja so bili umori deklic in strahu pred sramoto veliko redkejši, saj je sramotenje družine skrbelo le premožnejše starše in še to v vojnem času, ko je obstajala nevarnost, da hči ugrabi sovražno plemo. (Internet 2)

⁹ Pred nastopom islama so kot vso preostalo lastnino pokojnega dediča podedovali tudi vdovo pokojnika.

¹⁰ Gre za vrsto žaljivke, s katero je mož ženi povedal, da ne želi več imeti spolnih odnosov z njo in da mu ni mar zanjo. To je ženo omejevalo, saj jo je mož tako rekoč odslovil, vendar žena kljub temu ni svobodna, da bi lahko sklenila zakonsko zvezo s kom drugim (Wadud 1999, 9-13).

¹¹ Čeprav Koran določa, da ženska deduje polovičen delež od moškega, ki je v enakem razmerju od umrlega, pravijo, da je to bil velik napredek za tedanjo družbo. Razlog za to, da dobi ženska manjši delež dediščine, je po prepričanju razlagalcev ta, da mora mož ženi izplačati *mahr* in jo vzdrževati (Handžić 1999, 50).

Po mnenju islamskih učenjakov je bilo najpomembnejše, da je islam osvobodil žensko in ji priznal pravno in poslovno sposobnost. Iz sužnja, objekta, je naredil subjekt in ji omogočil sodelovanje v družini in družbi (Haverić 1991, 60).

Tragedija islama, je zapisal znani orientalist Gottfard Jansen, je v tem, da je Mohamed, ko je v 7. stoletju v Arabiji predpisal te norme (bil je spoštovan humanist, profeministični reformator in tudi sam sirota) dal ženskam nekaj pravic, ki jih do takrat niso imele. Pravice z družinskim statusom, ki jim jih je dal in zapisal v sporazum o sklenitvi zakona, so bile ugodnejše kot kjerkoli na svetu do leta 1600. Toda, namesto da bi duh reform, ki je prežemal prvobitne postavke Korana, ostal življenjski, in bi muslimanke pripeljal v enakopraven položaj, danes trdijo, da reforme ni mogoče razširiti tudi na Koran sam. Tako so Mohamedove prvotne reformistične postavke postale statične in zastarele, pravice žensk pa še bolj omejene samo na domača ognjišča (Lušupček 1982, 235).

3.4 Obdobje po Mohamedu

Kmalu po Mohamedovi smrti so se v islamu pojavili razkoli in razne smeri in pravne šole¹². Zasnovane so bile že v prvih desetletjih, se poglabile med 7. in 9. stoletjem in trajajo v današnjih dneh. Razlogi teh t.i. shizem so prepoznavno »posvetne« narave, zaznamujejo jih politična tekmovalnost in kulturne razlike med muslimani, ki so posledica naglega širjenja islama čez različne kulture (Smrke 2000, 268). Do trajne delitve na začetku enovite skupnosti vernikov na različne skupine (veje), je prišlo prvenstveno zaradi različnih mnenj glede načina izbire legitimnega naslednika preroka Mohameda ter posledičnost političnih nesoglasij in celo znotraj-islamskih državnih vojn (Šterbenc 2005, 67). Glavne smeri so suniti oziroma sunizem, šiiti oziroma šiizem in shizmatiki. Poseben pojav je sufizem¹³, ki se pojavlja tako v sunizmu kot šiizmu. Vsaka izmed smeri pa oblikuje svoj pogled na postmohamedsko legitimacijo oblasti (Smrke 2000, 268).

3.5 Suniti

Suniti se štejejo za vernike tradicije, sune. Danes predstavljajo več kot 80% muslimanov. Njihova oddelitev od drugih muslimanov je povezana predvsem z drugačnim razumevanjem Mohamedovega nasledstva. Za sunita se nasledstvo, ki ga predstavljajo kalifi,¹⁴ šteje od bližnjih Mohamedovih moških sorodnikov za plemena Kurajš. Menijo, da Mohamed pred smrtjo ni dal navodila o tem, kdo naj vodi ummo, skupnost muslimanov. Za prvega kalifa štejejo Abu Bakhra¹⁵. Obnašanje sunitov temelji na

¹² Eden najpomembnejših vidikov islamskega prava je pojav pravnih šol. Poznamo šiitske in sunitske pravne šole. Razlike med šolami so razmeroma majhne, vendar obstajajo določene razlike, ki bistveno vplivajo na položaj žensk

¹³ Sufizem, so nauki in prakse povezane s potjo, ki vodi neposredno do Boga. Sufizem temelji na sredstvih meditacije in delovanja, ter na razlagi spoznavanja stvarnosti, ki nenadoma pripravi človeška bitja na potovanje k Bogu, pripravi um in dušo in je sad poti (Nasr 2002, 76).

¹⁴ Pomeni namestnik Alahovega preroka (Smrke 2000, 268).

¹⁵ Po Mohamedovi smrti leta 632 so si sledili kalifi Abu Bakr, Omar, Osman in Ali. Za te »štiri pravoverne kalife« menijo, da so živeli tako blizu Preroka, da njihov zgled skupaj z Mohamedom sestavlja suno-običaj po katerem se morajo zgledovati vsi kasnejši redovi muslimanov (Velika verstva sveta 1987, 334).

normah in pravilih, na katerih temeljijo Koran in hadisi. Vse spremembe doktrine, ki niso v skladu s suno, pa suniti označujejo za napačne (Smrke 2000, 268-269).

3.6 Šiiti

Šiiti so pripadniki šie ali privrženci Alija, zato so tudi imenovani alidi (alavijci). Za legitimnega naslednika Mohameda štejejo Alija (Ali ibn Abi Talib), ki je bil Mohamedov bratranec in zet (poročen z Mohamedovo hčerjo Fatimo). Za šiite so bili prvi trije kalifi, ki jih priznavajo suniti, nesprejemljivi. Po prepričevanju šiitov naj bi Mohamed tik pred svojo smrtjo bratranca Alija uvedel v najgloblje skrivnosti islama, on pa naj bi znanje prenesel na svojo družino, zlasti na sinova Hasana in Huseina. Sunitska umajidska dinastija tovrstnega nasledstva ni nikoli priznavala, čeprav je sprejemala Alija kot četrtega kalifa. Ali, četrti kalif, je bil ubit leta 680 v puščavi Kerbala (Irak) skupaj s skupino privržencev in Mohamedovih sorodnikov. To je pomenilo dokončno shizmo, ki traja že štirinajst stoletij (Smrke 2000, 269). Mohamedovi nasledniki so v šiizmu šteti za imame¹⁶-vodnike, čuvarje skrivnih znanj in vedenj. Avtoriteta imama sloni na sorodstveni povezanosti z Mohamedom, na (pripisanem) poznavanju skritega pomena Korana (taval) in na pripisani božanski navdihnjenosti (ilham). Imam naj bi bil nezmotljiv, božanski, edini pravi razlagalec islama, človeška manifestacija božjega (Eitenne 2000, 17). Šiitski imam je po šiizmu pojmovan tudi kot edini legitimni voditelj islamske skupnosti, zaradi tega šiiti zavračajo prve tri kalife in tudi kasnejše sunitske kalife (Nasr 2007, 26). Pojav imamata¹⁷ je ena bistvenih razlik v primerjavi z načeli

¹⁶ Izraz imam, dobesedno » oseba, ki stoji pred ali spredaj« ima v islamu mnogo pomenov. V najbolj preprostem smislu se nanaša na osebo, ki vodi molitve, in v dodatku osebo v mošeji, ki po navadi vodi kongregacijske molitve. Prav tako se nanaša na nekoga, ki poseduje obsežno znanje in v tem primeru predstavlja častitljiv naslov, ki se ga podeli islamskim učenjakom. Uporabi se lahko tudi kot naziv za vladarja h klasični sunitski teologiji, v tem primeru je ekvivalenten nazivu *khalfah*. V dvanajstniškem-imamitskem šiizmu se izraz imam tradicionalno uporablja v bolj določenem smislu in se nanaša na osebo, ki prenaša »Preroško luč« znotraj sebe in je kot Prerok nezmotljiv. Število imamov je v dvanajstniškem-imamitskem šiizmu omejeno na dvanajst, od katerih je prvi Ali, drugi in tretji sta njegova sinova Hasan in Husein in zadnji je skriti imam, Mohamed al Mahdi (Nasr 2007, 28-29). Šiit imama štejejo za »šesti steber« islama, kar je ena ključnih doktrinarnih razlik s sunizmom. Med suniti je imam izraz za vodje molitve v mošeji (Smrke 2000, 270). Imam za šiite je posrednik med Bogom in človekom. Da bi bili zveličani, morajo dvanajstniški šiiti slediti nauku imama, ta je v naprej določen in enkraten v svoji dobi. (Thorval, 59)

¹⁷ Zagovorniki nauka o dvanajstih imamah-danes imenovani imamiti, so številčnejša osrednja veja šiizma. Dvanajstniški šiizem je uradna vera v Iranu od časa Safavidske dinastije.

sunitov, ki te institucije ne priznavajo. Šiiti pojmujejo svoje verovanje kot nenehno učenje bratstva med ljudmi. Ne priznavajo uradne hierarhije. Vernikom je dana svobodna izbira duhovnega vodje in demokratično volijo tistega učenjaka, mudžahedina¹⁸, ki jim je najbolj pri srcu, ti pa iz svojih vrst izbirajo voditelja, ki ima največji vpliv in je deležen vsesplošnega spoštovanja. Najvišja šiitska osebnost je ajatola al-uzma ali veliki ajatola (Lipušček 1982, 27).

3.7 Šiiti v Iranu

Islam je Iran zajel v 7. stoletju. Takrat se je končalo obdobje Sasanidov¹⁹. Moč vere, ki je takrat domovala v Perziji²⁰, zoroastrizem²¹, je pričela pojemati. Po prevzemu nove vere, je bila pretežno sunitska država, kasneje je prevladal šiizem, ki z 89% opredeljenimi verniki prevladuje še danes, 10% je sunitov in 1% ostalih. Vse do 16. stoletja je prevladoval sunizem, kasneje pa je šiizem postal državna religija. Religija ima še danes v iranskem političnem in družbenem življenju zelo pomembno vlogo (Pašič 2006, 22-23)

Leta 1501 je šah²² Ismail Safavi razglasil islam za državno vero, ki naj bi pripomogla k združitvi proti otomanskim Turkom. To, da je bil sprejet kot uradna religija, je imel velik pomen pri snovanju Irana in njegove ločine od sunitskih Arabcev, od Turkov na zahodu ter od Afganistancev na vzhodu (Nafasi 1982, 198). Od vsega začetka je bil šiizem tudi politično gibanje v okviru islama in nekateri verski vodje so si pridobili enako pomemben položaj, kot so jih imele druge politične avtoritete. Odtlej ločevanje vere in politike v šiizmu ni več mogoče. »Prerok ni bil samo učitelj, bil je ustanovitelj islamske vlade,« pravijo Iranci, ki so bili vedno proti tuji oblasti, se niso uprli čelnemu napadu Arabcev in islamu, ki sta prodrli v staro Perzijo (Lipovšek 1982, 25-26).

¹⁸ Mudžtahid-strokovnjak, islamski učenjak najvišjega ranga, ki vlaga napor v reševanje odprtih pravnih vprašanj.

¹⁹ Dinastija, ki je vladala Perziji od 224 do 651.

²⁰ Do 1934 oznaka za zdajšnjo državo Iran.

²¹ Vodeča religija starih Perzijcev poimenovana po utemeljitelju Zaratustri. Prva monoteistična religija, ustanovljena 1200 pr.n.št. Vodeča religija starih Perzijcev. Osnova vsega stvarstva po zoroastrizmu je boj med dobrim in zlim, resnico in neresnico, svetlobo in temo (Leksikon 2006, 1248).

²² Iranski naslov za vladarja.

Eden izmed razlogov, da je šiizem postal v Iranu izredno močan in privlačen, je ta, da je Perzijo, največjo kulturo in civilizacijo na tem območju, ločil od arabskega sveta. Privlačnost šiizma med množicami je povečalo tudi zelo razširjeno prepričanje o Huseinovi poroki s hčerko zadnjega izmed perzijskih vladarjev zlatega obdobja iz dinastije Sasanidov (Lipušček 1982, 25).

4. ISLAMSKO PRAVO

4.1 Pojem islamskega prava

Islamsko pravo²³, šariat, se smatra kot objavljena božja volja, ki zajema organiziran sistem norm ter določa pravice in dolžnosti posameznikov oz. skupine (Karčić 1997, 9). Šeriatsko pravo se kot moralni zakonik po svojih lastnostih močno razlikuje od ostalih zakonikov, saj pokriva širok spekter življenja muslimanov. Njegova naloga je dvojna: pojavlja se kot pozitivna zakonodaja in tudi kot temelj islamske kulture ter identitete. Čeprav temelji islama v vseh državah izvirajo iz Korana in hadisov, ni samo ene prave oblike islama, saj se islamsko pravo v različnih državah uporablja raznoliko (Harcer 2007b, 29-30). Islamsko pravo tako v svoji vplivnosti ne dosega samo religiozno-etičnega minimuma družbenih pravil, ampak predstavlja tudi vsa verska, ritualna, družbeno politična in pravna pravila ter z njimi povezane dolžnosti (Klingmüller v Cerar ml. 1993, 64). Muslimani verjamejo, da šariat vsebuje stvarno utelešenje Božje volje, kako naj delujejo, da bi si pridobili zadovoljstvo na tem svetu in blaženost v onstranstvu (Throval 1998, 192).

V današnjem času je tradicionalno šeriatsko pravo v večini islamskih držav še vedno del pozitivnega pravnega sistema. Prisotno je zlasti na področju osebnega statusa, ki ureja družinsko in dedno pravo ter na področju daril in drugih neodplačanih ravnanj. Druga pravna področja kot sta kazensko in obligacijsko pravo je v večini islamskih držav modificirano z uporabo sekularne zakonodaje oziroma z modernejšo interpretacijo šeriatskega prava. Edini izjemi sta državi Iran in Saudska Arabija, ki imata še vedno v celoti implementirano šeriatsko pravo (Kečanovič 2002, 164-165).

²³ Za islamsko pravo se uporablja tudi naziv šarija, šeria, šariat. Beseda izvira iz arabskega korena, ki pomeni 'predpisana pot' (Thoroval 1998, 222).

Šeriat razdeljuje poglavja na pet kategorij (Langley 1994, 89):

- Obvezna dejanja (wajib)
- Priporočena dejanja (mandub)
- Dejanja, ob katerih je Božji zakon brezbrizen (mahub)
- Dejanja, vredna graje in gnusa (makruh)
- Prepovedana dejanja (haram)

4.2 Viri islamskega prava

Koran in suna²⁴ sta postala najpomembnejša pravna vira, ki izražata aktivno ali pasivno ponašanje Preroka v času njegovega življenja. Njegovi privrženci (spremljevalci) so ju uporabljali kot vodilo pri reševanju konfliktnih situacij in izrekanju pravičnih sodb. Kasnejše generacije so poleg omenjenih pravnih virov uporabljale še tretji pravni vir- idžmo²⁵. V osmem stoletju se je pravna znanost s postopki sistematiziranja in primerjav v skladu s Koranom in Suno razvila neodvisno znanost-fikh²⁶. Pojavil se je koncept »ray«, ki je pomenil enako kot kasneje za njim kategoriziran kijas²⁷, razumsko sklepanje, ki predstavlja četrti vir islamskega prava.

4.2.1 Koran

Prvi in najpomembnejši vir šeriata je Koran-sveta knjiga muslimanov. Koran je za muslimanske vernike Božja beseda in božje darilo, ki ga je Alah oznanil Mohamedu, da lahko muslimanska skupnost -umma- z njegovo pomočjo spozna, kaj je splošno dovoljeno in kaj prepovedano. Musliman mora brezpogojno verjeti, da je Koran Alahov govor, ki ga je angel Gabrijel prenesel Mohamedu, da ga posreduje ljudem²⁸. V očeh muslimanov Koran velja za najbolj dovršeno Božjo knjigo, ni Mohamedovo avtorsko delo, ampak zgolj neposreden prenos božje besede (Kečanović 1999,160).

Koran, sestavljen iz 114 poglavij (sur), ki so razdeljena na verze (ajete), zajema dve obdobji Prerokovega življenja: obdobje v Meki in obdobje v Medini. Kratka poglavja v liričnem slogu so značilna za prvo. Daljša poglavja z bolj pravnim slogom so dediščina drugega (Delcambre 1994, 130). Nič, kar se tiče šeriatskega normativa, ne more biti v

²⁴ Suna pomeni pot in je zgled Mohamedovega načina življenja in življenja prvotne skupine.

²⁵ Idžma (ar.): soglasje v muslimanski skupnosti (Šterbenc 2005, 485).

²⁶ Fikh dobesedno pomeni razumevanje in predstavlja človeško razumevanje Božjega prava. Fikh zajema mnenja izvedencev, ki so zaradi bogaboječnosti in znanja usposobljeni tolmačiti svetih besedil in iz njih izhajajočega prava (Vogel 2000, 4-5).

²⁷ Qiyas (ar.): razumsko sklepanje (Motzki 2002).

²⁸ Alahove besede, razodete Mohamedu med leti 610 in 632, so se najprej širile z ustnim izročilom, pozneje, po Mohamedovi smrti, pa so jih zapisali njegovi prijatelji in privrženci.

nasprotju s Koranom. Edini zakonodajalec je Alah, čigar volja se izraža preko koranske objave, zato morajo biti vsi zakoni v skladu z njo (Sušić 1996, 26).

4.2.2 Suna in hadisi²⁹

Ker Koran obravnava samo nekatera temeljna pravna vprašanja in ker zahteva poslušnost Mohamedu, so izvedenci za drugi vir islamskega pravnega sistema določili suno, saj brez poznavanja Mohamedove tradicije sploh ni mogoče govoriti o šeriatskem pravu.

Suna (izvirno muslimansko izročilo, sestavljeno iz celote izročil ali fragmentarnih ustnih pripovedi, imenovanih hadisi) pomeni pravo posnemanje Preroka. Vsebuje Mohamedove izreke, obnašanje, način, kako je jedel, pil, se oblačil, se posvečal verskim dolžnostim, kako je ravnal z verniki in neverniki. Suna pojasnjuje Koran in navdihuje vsakodnevno ravnanje muslimanskega vernika, tako danes kot včeraj (Delcambre 1994, 138). Muhammed Asad pravi, da je suna v ožjem pomenu besede način življenja Božjega poslanca. To pa zajema moralna in etična stališča, Mohamedove zapovedi in prepovedi ter vrednotenja. Ker so ta trajna in nadčasna, je suna Božjega izvora in kot takšna predstavlja drugi vir islamskega prava, takoj za Koranom.

4.2.3 Idžma (soglasje)

Idžma se definira kot soglasje vodilnih pravnikov mudžtahidov v enem času in po enem šerijatskem vprašanju. Označujemo ga kot tretji vir, iz katerega se črpa pravna ureditev.

To pomeni, da če tudi se idžma razume kot samostojni pravni vir, mora biti vsako soglasje uleme³⁰ po nekem pravnem vprašanju podkrepjeno z argumenti, ki se naslanjajo na predhodna dva vira šeriatskega prava- Koran in suno (Sušić 1996, 38).

²⁹ Hadisi so izpričano Mohamedovo delovanje in izreki. Medtem ko je hadis ustno izročilo, ki izvira od Preroka ali je temu pripisano, predstavlja suna prakso, zato se lahko zgodi, da je določena norma iz hadisov del sune, ni pa nujno, da ima vsaka suna ustrezen hadis (Barlas 2004, 43).

³⁰ Izraz označuje imame pomembnih mošej, sodnike (kadije), profesorje na verskih univerzah (medresah) in verske dostojanstvenike. Danes so uleme običajno uradniki ministrstev za verske zadeve, njihovo mnenje, osebno ali po posredovanju priznanih ustanov pa ima ponavadi vlogo naravne sodbe, včasih tudi cenzure (Thorval 1998, 242).

Idžma se kot vir šerijatskega prava deli na:

- Javno izrečeno – kadar so mudžtahidi svoja menja javno izrazili in so pri tem navedli argumente, s katerimi potrjujejo svoje mišljenje.
- Molčeče soglasje – kadar vsi mudžtahidi ne izrekajo svojega mnenja po določenem pravnem vprašanju. Njihova molčečnost se v situaciji, ko jim nihče ne preprečuje javno izrehati svojih nesoglasij, sprejme kot njihovo odobritev ali podporo.

4.2.4 Kijas (analogija)

Kijas (analogno sklepanje) je proces, pri katerem je pravnik soočen s primerom, ki ga predhodno ni obravnaval. Tako pravnik utemeljuje svoje elemente na logiki besedila Korana ali sune ter uporablja isto logiko na določenem primeru. Kijas priznavajo le sunitske pravne šole, medtem ko šiiti odklanjajo veljavnost tega vira in ga zamenjujejo s človeškim razumom 'akl-izraz, ki pomeni intelekt, razumevanje (Sušić 1996, 39).

5. STALNA ZAKONSKA ZVEZA V ISLAMSKEM PRAVU (*NIKAH*)³¹

Zakonska zveza v islamu je pogodba med dvema partnerjema, ki mora vsebovati vse elemente, ki se sicer zahtevajo za veljavnost pogodbe. Prisoten more biti konsenz. Gre za pogodbo, katere posledica je legalizacija spolnih odnosov in rojstva otrok. Definicija, ki temelji na Koranu in suni se glasi: « Zakonska zveza je institut, namenjen zaščiti družbe in za to, da se človeška bitja lahko branijo pred grešnostjo in nečistostjo » (Feyzee 1974, 90).

Zakonska zveza je definirana kot pogodba o skupnem življenju za nedoločeno obdobje med osebama različnega spola, ki se sklene v posebni obliki, z namenom moralnega izpopolnjevanja zakonske in biološke reprodukcije (Džananovič 2004, 10). Moški v Iranu se lahko poročijo pri petnajstih, dekleta pa že pri trinajstih letih.

Zakonska zveza v islamski družbi je zelo pomembna in je zato tudi v Koranu velikokrat omenjena. Od vseh ajetov, ki se nanašajo na pravna vprašanja, je največ tistih, ki govorijo o zakonski zvezi in družini (okoli osemdeset naj bi se jih posredno ali neposredno nanašalo na zakonsko zvezo) (Džananovič 2004, 42-44). Sklepanje zakonske zveze je v islamski družbi zelo pomembno, saj naj bi bilo to najboljše sredstvo za ohranjanje morale, družinskega zdravja in družbe kot celote. Odposlanec Mohamed je rekel, da tisti, ki se poroči, ohrani že dve tretjini svoje vere. (Džananovič 2004, 13).

Sklenitev zakona je sklepanje civilno pravne pogodbe in ne duhovno dejanje. Prisega zvestobe, kot je znana v krščanstvu, ni, a od ženske vseeno pričakujejo zvestobo. Poročni prstan, ki je v zahodno-krščanskem svetu simbol večne ljubezni, v islamskem svetu po tradiciji ne obstaja, kadar pa je, je prevzet kot prirojena oblika zahodne mode (Venician 2004, 58).

³¹ Nikah je arabska beseda, ki označuje spolni odnos in poročno pogodbo. (Tuhmaz 2003, 9).

6. ZAČASNA ZAKONSKA ZVEZA ISLAMSKIH ŠIITOV (*MU'TA, SIGHEH*)³²

V dobesednem prevodu arabska beseda *mu'ta* pomeni poroko iz užitka. Gre za ustni ali pisni dogovor med moškim in žensko, ki se sporazumeta, da bosta sklenila zakonsko zvezo za določen čas, pa naj bo to za eno uro, en dan, dvajset let ali pa do konca življenja, v zameno za poročno darilo. Če se navadna poroka šteje kot prodajna pogodba, katere predmet so ženine spolne usluge, gre pri začasni poroki bolj za najemno pogodbo. (Haleh Afshar 1998, 149).

Legalno je priznana le v Iranu, kjer ji pravijo *sigheh*³³. Ta pogodba podeli partnerjem začasen status poročenih oseb. Pogodba obstaja v dveh oblikah, v začetni seksualni oziroma realni obliki in v neseksualni, nominalni oziroma fiktivni obliki (Weber 2003, 54). Je zakon z nekaj obveznostmi, ki jamči zadovoljstvo in ne kot stalen zakon, katerega namen je predvsem rojstvo otrok. Med šiiti v Iranu ima dolgo tradicijo, čeprav je velikokrat nejasno, v kolikšni meri je danes prisoten. (Howard 2002, 38).

6.1 Zgodovinski pregled

Različica začasnega zakona je bila v veljavi že v predislamskem obdobju v Arabiji in Iranu, vendar je tradicijo kasneje prevzel tudi islam. Prakticiranje začasne poroke je bilo v veljavi že v zgodnjem islamskem obdobju, za časa Preroka Mohameda. Začasna poroka naj bi spočetka v islamskem pravu in praksi imela le marginalno vlogo. Namenjena je bila prerokovim vojščakom, kadar so bili daleč od svojih žena, da bi potešili spolno slo, da bi žene popazile na njihovo lastnino in za njih skrbele. Ker sta partnerja vnaprej določila časovno obdobje, in ker je moški ženski izplačal določen znesek, ga ženska v

³² Glede na to, da ima začasna poroka več tujih izrazov z istim pomenom, bom v nadaljevanju naloge uporabljala tistega, ki je tudi sicer najbolj uporaben v pogovornem jeziku-zakasna poroka, začasen zakon.

³³ *Sigheh* je perzijski izraz, ki označuje tako obliko pogodbe kot tudi žensko, ki s tako pogodbo postane začasna žena (Khatib-Chadidi v Weber 2003, 59). Kdaj se je zgodil terminološki prehod od *mut'a* v *sigheh*, ni docela znano. Dobesedno *sigheh* pomeni pravno obliko pogodbe, kolokvialno pa obliko in način prakticiranja začasne poroke. *Sigheh-i mut'a* je pravna oblika, *mut'a* za vsakdanjo rabo pa je skrajšana v *sigheh*. Označba *sigheh* za žensko ima v današnji rabi v Iranu pejorativni prizvok, trdi antropologinja Shahka Haeri (1989,76) in pomenljivo je, da se izraz uporablja le za žensko v takšnem pogodbenem razmerju, ne pa tudi za moške.

tem času ni smela odsloviti. Take zakone so sklepali tudi popotniki, tujci in romarji (Internet 3).

V zgodovini islama je Prerok dovolil izvajanje začasne poroke dvakrat v njegovem življenju. Prvič jo je dovolil za tri dni v vojni pri Khabirju in jo čez tri dni prepovedal. V hadisih je zapisano, da je na dan, ko jo je prepovedal, prepovedal tudi uživanje oslovskega mesa. Drugič jo je dovolil ob osvojitvi Meke, prav tako za tri dni in jo kasneje prepovedal vse do sodnega dne³⁴. Naknadno jo je prepovedal tudi eden izmed Mohamedovih naslednikov po imenu Omar³⁵. Šiiti te prepovedi niso upoštevali in so jo zanikali. Tako je kasneje za vse šiite še zmeraj veljalo, da si lahko vzamejo začasno partnerko, kadar so daleč od svoje družine, ne da bi bili obvezani, da to partnerko predstavijo svoji družini (Internet 3).

Danes začasno poroko obsojajo in zavračajo vse islamske strani, razen šiitov. Šiiti so mnenja, da prerok ni prepovedal začasne poroke in se pri tem sklicujejo na Koran, ki v 4. suri, 24. ajetu govori: *»Prepovedane so vam tudi poročene ženske razen tistih, ki jih zaslužnitate med vojskovanjem. Tako vam odreja božja knjiga. Vse druge ženske so vam dovoljene, če jim nameravate dati poročna darila in se z njimi poročiti, ne pa živeti v nečistovanju. Ženam, s katerimi ste živeli, prepustite poročna darila, kot je predpisano. Ni pa greh, če se o tem pogodite, potem ko ste izpolnili dolžnost. Bog je res vseveden in moder«.*

³⁴ Abdulah, eden izmed prerokovih vojščakov, pojav *začasne poroke* v vojnih pohodih opisuje takole: «Bili smo sveto bitko, ki jo je poveljeval Alahov prerok, ampak žen nismo imeli s seboj in smo ga vprašali ali naj se kastriramo? Prepovedal nam je kastracijo in nam dovolil, da se začasno poročimo, pri tem pa nam je recitiral; o verniki, ne odrekajte se lepim stvarim, ki vam jih je Gospod dopustil. Le mere ne prekoračite, saj on ne mara tistih, ki pretiravajo» (Koran 5.87).

³⁵ Spori šiitov in sunitov okrog začasne poroke pa se zrcalijo tudi v zgodovinskih anekdotah, ki osvetljujejo enega od vidikov razcepa; v eni od njih se prerokov zet Ali hvali s svojo virtualnostjo, češ da, prav vsako noč spi z eno od svojih žena. Omarju je šla takšna pretirana samohvala v nos in je želel Aliju nastaviti past, da bi osmešil njegovo bahavost. Povabil je Alija na večerjo in poskrbel, da je bil prisiljen prespati v njegovi hiši. Zjutraj ga je s pretvezo, da ga je prišel zbuditi za jutranjo molitev, privošljivo pobaral, kako je lahko opravljal tisto reč, s katero se stalno hvali, ko pa s seboj ni imel nobene žene. Ali mu je mirno odgovoril, naj vpraša svojo sestro. Omar je pobesnel, stekel iz hiše in takoj ukazal, da se prepove muta, začasna poroka, in da se tiste, ki bi jo še naprej prakticirali, kamenja (Haeri 1989, 170)

Razen te kontroverzne povezave o začasni poroki, na katero se sklicujejo šiiti, Koran ne vsebuje nobene druge povezave, ki bi se lahko nanašala na institut začasne poroke, njene oblike, postopka ali vzajemnih pravic začasne žene. Dolgotrajno razhajanje med šiiti in suniti meče luč predvsem na različne perspektive ženske seksualnosti, družbene kontrole in družbenih potreb. Začasna poroka je ena najbolj kontroverznih in spornih tematik v islamski *šariji*. Protislovnosti glede legitimnosti začasnega zakona in njene definicije atributov še zmeraj obstajajo, saj je začasna poroka še zmeraj eden izmed poslednjih ostankov dolgotrajnega nestrinjanja, napetosti in občasne mržnje med suniti in šiiti (Haeri 1989, 61).

Practiciranje začasne poroke je bilo hitro sprejeto tudi v Iranu. Legalna pot do več žena, pravica do izbire je bila prav tako v skladju z predislamskimi navadami na tem območju. Pa vendar, vse do obdobja devetnajstega stoletja ni veliko virov, ki bi poročali o začasni poroki v Iranu, kar je razumljivo, saj je bil do 16. stoletja Iran v večini sunitska država, ti pa zavračajo praticiranje začasne poroke. Ta ni bila v veljavi vse dokler kralj Safavidske³⁶ dinastije ni razglasil šiizma za uradno državno vero. S šiizmom pa se je pričela širiti tudi institucija začasne poroke. O njegovih pojavih in začetkih so pisali nekateri popotniki, ki so takrat obiskali Iran. Eden izmed njih je italijanski popotnik Pietro Della Valle, ki je zbiral informacije leta 1620 v iranskem mestu Širaz. Začasen zakon je opredelil kot zakon, v katerem ima moški pravico do užitka z žensko, s katero je podpisal pogodbo za določeno časovno obdobje, medtem ko so otroci, ki se rodijo v takšnem zakonu, zakonsko priznani. Takšno obliko zakona je videl kot poskusni zakon, za katerega je verjel, da lahko kasneje postane stalna oblika zakona. Spoznal je, da se za takšen zakon odločijo ženske, ki so že bile poročene, in da dekleta iz uglednih družin ne bi nikoli sklenile začasnega zakona. Della Valle je prav tako zapisal, da je bila začasna oblika zakona v tem mestu najbolj razširjena oblika med prebivalci, in da je o tem prav tako obstajala šala med dvema Širačankama. Ko sta se srečali, naj bi se ena od njiju pritožila, da po dveh mesecih še zmeraj živi z istim moškim. (Floor 2008, 129-133).

³⁶ Dinastija Safavidov, ki je vladala v Perziji od 1501 do 1732. Šele Perzijsko cesarstvo Safavidov je vpeljalo šiizem kot državno vero leta 1501 in je zamejilo Iran v približno današnjem obsegu.

V času dinastije Pahlavijev (1925 – 1979) je imela začasna poroka v Iranu marginalen in moralno sporen status. Ženske višjega sloja so ob sami omembi zardele, medtem ko so moški zanikali njen obstoj. Registracija začasne poroke ni bila nikoli zahtevana, razen v obdobju vladavine šaha Pahlavija, ki je z novim zakonom določil, da se mora moški javno registrirati ob sklenitvi začasne poroke. Posledično so tisti, ki so se zavezali k začasni poroki, le to skrivali pred prijatelji in družino. Mnogo Iračanov je začasno poroko pričelo dojemati kot nekaj nečistega, nejasnega, vključno z moškimi in ženskami, ki so se še zmeraj pollaščali tega običaja. Šah Reza Mohamed Pahlavi je dosegel, da je začasna poroka pričela rasti v stigmo, predvsem v višjem in srednjem sloju in izgubila ugled, kakršnega je imela pred tem. Tako se je število začasnih porok zmanjšalo in v višjih krogih so začasne žene nadomestile ljubice (Floor 2008, 157-158).

Po iransko islamski revoluciji so začasno poroko imami začeli ne le odobravati, temveč tudi priporočati. Leta 1979 je bila takoj po uvedbi Homeinijevega režima³⁷ ponovno vnesena v ustavo. Z ustanovitvijo Islamske Republike Iran³⁸ je novi verski vodja Homeini želel povečati vrednost začasne poroke. Tako se je le ta znašla v obliki verskega teksta tudi v srednješolskih učbenikih, v osemdesetih pa so tekst iz njih umaknili. Iransko-iraška vojna (1980 – 1988) je prakso začasne poroke še dodatno spodbudila, saj so mnoge ženske z otroki ostale brez moškega zaščitnika (Weber 2003, 61).

³⁷ Iranska islamska revolucija je vrh dosegla februarja 1979. Dogodki pred revolucijo so pripeljali do padca ene največjih dinastij tistega časa, Pahlavijev. Zaradi vse večjega spogledovanja diktatorskega šaha Reze Pahlavija z načeli in vrednotami Zahodnega sveta in vsiljevanja kapitalističnih in komunističnih idej se je iransko ljudstvo pod vodstvom šiitskega verskega vodje ajatole Homeinija združilo v vsenarodno gibanje in Iran potisnilo v revolucijo, za katero so bili vsi prepričani, da jim bo prinesla svetlejšo prihodnost. Homeini jim je obljubljal novo državo, ki bo sledila vrednotam preroka Mohameda iz 7. stoletja, kot so zapisane v sveti knjigi Koranu. Obljubljal jim je družbo enakopravnosti, pravičnosti, bratstva, strpnosti in brezrazrednosti. Vendar se je kmalu po revoluciji v Iranu začelo notranje politično in družbeno razslojevanje. Oblast je prevzela Islamska republikanska stranka in jo počasi spremenila v novo diktaturo. Na svoji poti je odstranila vse akterje, ki bi lahko škodovali novemu režimu. V nekaterih pogledih je ta oblast postala celo hujša diktatura od šahove. Od »mirne poti«, katero je zagovarjal Homeini, je iranska revolucija prešla v protislovno delovanje, s katerim se je v sodobno zgodovino zapisala kot agresivna politika islamskega fundamentalizma

³⁸ Po ustavi s 3.12.1979 je Iran islamska republika. Njegova ureditev temelji na modelu zahodnih držav (temeljne svoboščine, delitev oblasti na 3 veje, državni organi) in hkrati na šiitskem verskem nauku. Ker po njem suverenost v družbi pripada Bogu, ta pa jo prenese na ljudi, imajo verski voditelji vodilno vlogo v vseh treh vejah oblasti. Volilno pravico imajo vsi iranski državljani starejši od 16 let (Natek 1999, 258).

Pri tem je Homeini poudarjal še druge prednosti začasne poroke, kot so božji izvor, moralna in javna zdravstvena korist ter socialna odgovornost. Eden izmed argumentov je bil ta, da tisti, ki si ne morejo privoščiti stalne zakonske zveze, je začasna poroka primerna in privoščljiva rešitev za potešitev spolne sle in je izogib prešuštvovanju. Kljub temu, da se je ozaveščenost začasne poroke zagotovo dvignila, še to ni pomenilo, da jo je njej nenaklonjena družba sprejela kot rešitev, poslano od Boga, v povezavi med spoloma (Floor 2008, 163-164).

Predsednik Hashemi Rafsanjani (1989-1997) je prav tako zagovarjal začasen zakon kot rešitev socialno-ekonomskega bremena, ki ga je prinesla vojna in moralna dilema, imeti toliko mladih vdov po Iransko-Iraški vojni. Bilo je približno 56.000 vojnih vdov in mnoge so bile nagovorjene k začasni poroki z islamisti ideološkega komiteja ali vojnimi veterani. Država je prav tako izkoristila problematiko vojnih vdov za promocijo poligamije. Do leta 2005 se je ponovno poročilo le 4868 žensk, druge prejemajo pokojnino po možeh (Afary 2009, 285).

Začasna zakonska zveza, ki je v nekoliko modificirani obliki še danes v veljavi v Iranu pri imamitih, temelji na sporazumnem sklepanju zakonske zveze v zameno za plačilo, ki ga moški izplača ženski. Iranci po večini še zmeraj ne sprejemajo idej o začasni poroki, kljub temu, da jo vlada podpira in promovira. Ta ima več uspeha in vpliva na drugih straneh meja, saj sta državi Afganistan in Irak, kjer začasna poroka nima uradne podlage, pokazali veliko več zanimanja za njo, kot pa Iranci sami (Floor 2008, 164).

6.2 Promocija začasne poroke v Iranu

Država začasne poroke ni promovirala samo za vojne vdove, kot je bilo rečeno, ampak tudi kot rešitev drugih socialnih slabosti. Medijska kampanja, ki je zajemala radio, televizijo, časopis, mošeje, knjige, letake, pisma in internet, je začasno poroko promovirala kot moralno sprejeto nadomestitev zahodnjaškega zmenkovanja. Še zmeraj je veliko internetnih strani, ki pišejo o tem. Spodbujajo moške in ženske, naj se okoristijo tega zakona kot etično moralne alternative masturbiranja in prostitucije. Plakati in

nekatera društva trdijo, da je začasna poroka najslajši užitek, ki je dan muslimanskim ženskam in je najboljšo zdravilo za strast. Takšne trditve so ponavadi pripisane preroku in prvim šestim šiitskim imamom (Afary 2009, 286). Ena izmed takšnih promocij v tasfirju Minhajula Sadiqeena pravi takole: *»Ta, ki je izkusil začasno poroko enkrat, bo dosegel status Huseina, ta, ki jo je prakticiral dvakrat, bo dosegel status Hasana, ta, ki jo je prakticiral trikrat, bo na stopnji Alija in ta, ki jo je izkusil štirikrat, bo dosegel stopnjo Preroka samega«*. Letaki in knjige prav tako spodbujajo mlade ljudi k začasni poroki, še preden podpišejo pogodbo stalne poroke in se pri tem izognejo možnosti prezgodnje ločitve. Pogodba o začasni poroki temelji na šeriatskem pravu in jo priporočajo tudi verski krogi, sodobni Iranci pa imajo do te »kompleksne in dinamične socialne institucije« izrazito ambivalenten odnos.

Zagovorniki začasnega zakona velikokrat citirajo teologa al-Hur al-Amilia: *«Vernik je popoln šele, ko izkusi začasno poroko»*. Bivši iranski predsednik Rafsanjani je položaj začasnega zakona v enem izmed petkovih nagovorov primerjal z varnim ventilom, ki preprečuje eksplozijo. Ob tem pa je dejal, da začasna poroka ni namenjena zadovoljitvi moške pohotnosti in uničevanju njihovih družin (Afaray 2009, 285). Zagovorniki prav tako poudarjajo, da se privolitve v začasno poroko ne sme spregledati. Po njihovem naj bi bile vse sile napete v promocijo začasne poroke in pri tem bi se morale odstraniti vse ovire na poti do nje. Na začasno poroko bi se moralo gledati kot na sekundarno mero socialne in individualne zaščite.

Pri začasnih porokah imajo velikokrat pomembno vlogo tudi ženitveni posredniki. Največji vpliv pri tem imajo verske mule³⁹ in ostali ženitveni posredniki, ki jih ponavadi predstavljajo starejše ženske in moški, oziroma tisti, ki imajo sposobnost prepoznati ženske, ki bi se bile pripravljene začasno poročiti. Seveda velika večina ženitvenih posrednikov za svoje »storitve« pričakuje tudi plačilo (Harei 1989, 125).

³⁹ Perzijski verski naslov, izpeljan iz arabske beseda *maula* (učitelj). Označuje najnižje uradne predstavnike med šiiti. Posebne pravice mul zadevajo verski pouk in obredne funkcije (molitev, poroko, pogrebna slovesnost) (Thoroval 156, 1998).

6.3 Pogodba

Pri začasni zakonski zvezi gre za pogodbo, zato mora za njeno veljavnost obstajati ponudba in sprejem ponudbe⁴⁰. Pogodba je lahko sklenjena ustno ali pisno v kateremkoli jeziku (vse dokler se partnerja razumeta in strinjata o vsebini pogodbe). Po mnenju šiitov niti priče niti kakršnakoli druga dovoljenja in registracije niso potrebne (Haeri 1989, 51). Zakon vključuje javno zaobljubo, je priznanje in je akt, ki obstoju daje konkretno obliko in seksualnosti nov pomen v seksualni obliki začasne poroke, saj je za islamski zakon značilen transcedenčen koitus (Bouhdiba 1994, 55). Svobodna privolitev obeh zakoncev je bistveni del sklenitve zakonske zveze. Zakonska zveza je pogodba, ki jo osebi skleneta razumsko, svobodno in zavestno. Ponavadi se par pogodi o pogodbi, specificira svoje zahteve in formalnost izpelje privatno na samem ali z mulo (Mir-Hosseini 1999, 119).

6.3.1 Čas

Bistvo pogodbe je določitev časovnega obdobja, za katerega se zakonska zveza sklepa. V poročni pogodbi je s posebno klavzulo določeno trajanje poroke, ki lahko traja le eno uro, več mesecev ali 99 let. V primeru odsotnosti določitve obdobja, zveza ostane veljavna kot zakon, sklenjen za nedoločen čas (Nasir 2002, 124).

6.3.2 Poročno darilo-*mahr*

Možje s svojimi ženami ne smejo ravnati kot z lastnino in ob sklenitvi zakonske zveze so jim dolžni izročiti poročne darove *mahr*, ki s tem postanejo izključno ženina last.

Prav tako kot pri stalni poroki, se tudi pri začasni poroki zahteva poročno darilo-*mahr*, ki ga mož obljubi v pogodbi o zakonski zvezi. Ženi lahko izroči denar, zlato ali druge predmete, ki imajo premoženjsko vrednost. Ženska s svojim poročnim darilom prosto razpolaga. Pomeni njeno finančno in ekonomsko neodvisnost (Sedgwick 2006, 98-99).

⁴⁰ Pogodba je sestavljena iz ponudbe *ijab*, ki jo da ženska, in sprejetja ponudbe, *gabul*, ki je stvar moškega. Obred je zelo preprost, par ga lahko opravi sam ali v prisotnosti mule. Ženska reče: «Jaz (ime), vzamem tebe, za vsoto (vsoto denarja) in trajanje (določen čas). « Moški odgovori: «Sprejemem.» (Haeri 1989, 51-52).

Institut poročnega darila so poznali že predislamski Arabci. Ob sklenitvi zakonske zveze je ženin nevestinemu očetu izročil *mahr*, ki predstavlja kupnino za nevesto. Islam je ta običaj obdržal, vendar določil, da ima pravico do darila le žena. Njena družina ga ne more več zahtevati (Mutahhaeru 1997, 127-128). Praksa, da mož ženi ob poroki izroči poročno darilo, je predpisana tudi v Koranu, kjer je zapisano, da morajo možje ženam iz srca izročiti poročna darila (Koran 4:4). Toda o tem, kakšen mora biti poročni dar na tem mestu ni ničesar rečenega, vendar ne glede na obliko izročitve, je poročno darilo sestavni del poročne pogodbe, in kot takšen, nujen za veljavno sklenitev zakonske zveze. Kadar poročno darilo ni določeno, je pogodba nična. Po sklepu pogodbe ženska prejme vso plačilo, tudi v primeru, če moški z njo ne občuje, kajti njena dolžnost je, da je pripravljena na občevanje. Willem Floor situacijo povezuje z najemom stanovanja. Tudi, če v najetem stanovanju ne živiš, moraš plačati najemnino (Floor 2008, 167).

6.3.3 Versko mešani zakoni

Ženska se lahko poroči le z enim moškim naenkrat, medtem ko se moški lahko začasno poroči z neomejenim številom žensk. Moški lahko vstopi v zvezo z muslimanko, kristjanko, judinjo ali zoroastrinjo, ne pa s pripadnico katere druge vere, malikovalko, sovražnico prerokove družine in s sorodnico, s katero zakon ni dovoljen. Razlog za to določbo je dejstvo, da muslimani sebi enake štejejo le pripadnike monoteističnih verstev. V versko mešanih zakonih ženski ni potrebno prestopiti v islam. Mož ji ne sme prepovedati izvrševanja njenih verskih obredov. Zakonska zveza s pripadnico politeističnega verstva (npr. hundujska) je dopustna le, če ženska pred poroko prestopi v islam. Poroka z nevernico je prepovedana. Otroci, rojeni v versko mešanem zakonu, so avtomatično muslimani, ker moževa vera prevlada nad ženino (Sedgwick 2006, 103). Muslimani namreč izhajajo iz dejstva, da zakonski mož določa religijo, nadzoruje religiozno vzgojo otrok in prevzema vodstvo v družini, tako da nemuslimanska zakonska žena nima vpliva na religiozno orientacijo družine. Pravno nedopustno je, da bi nemuslimanski otroci dobili dediščino muslimanskega očeta. Otroci religijsko mešane družine so vedno muslimani in jih tako tudi vzgajajo (Venician 2004, 59).

Ženska lahko zakonsko zvezo sklene le z muslimanom, saj je zakonska zveza muslimanke z nemuslimanom prepovedana. Pogodba o taki zakonski zvezi je nična (Nasir 2002, 82).

6.3.4 Omejitve pri začasni poroki

Predpogoj oziroma omejitev je, da mora biti ženska neporočena, vdova ali devica, kajti nobena poročena ženska ne more skleniti začasne poroke, ne v seksualni ne v neseksualni obliki. Za sklenitev tovrstne oblike zakonske zveze ni potrebno posredovanje družin »mladoporočencev«. V primeru, da je ženska devica, se mnenja šeriatskih pravnikov razlikujejo, ampak večina jih je mnenja, da je v tem primeru potrebno skrbniško dovoljenje, ponavadi dovoljenje očeta (Internet 4).

Veljaven zakon se ne more skleniti znotraj širokih rodbinskih razmerij, ki jih odreja Koran. Osnova so krvne vezi in vezi po mleku⁴¹, ki so za zakon značilne. Krvne vezi prepovedujejo zakon s predniki, potomci, stranskimi sorodniki, sužnji ali daljnimi sorodniki nečakov in nečakinj, taščami, pastorkami in svakinjami. Tudi vezi po mleku so pomembne. Iste prepovedi za sklepanje zakona veljajo, kadar gre za dojenje med otroci in dojiljo ter vso njeno družino. Novorojenčki, ki jih je dojila ista dojilja, četudi ne istočasno, so bratje in sestre po mleku (Venician 2004, 28).

6.3.5 Prekinitev pogodbe

Ker je s pogodbo določeno točno določeno obdobje, pri začasnem zakonu ni ločitve oziroma ločitvenega postopka. Zakon preneha po preteku časa, za katerega je bil sklenjen, ali s smrtjo partnerja. Če partnerja želita začasno poroko razveljaviti predčasno, zadostuje, da se s tem strinjata oba, šeriatski pravniki pa so tudi mnenja, da se moški lahko odloči za razveljavitev pogodbe brez ženinega soglasja, če ji je izročil celotno poročno darilo. Ženska pogodbe ne more prekiniti. Po preteku začasne poroke se ta lahko obnovi oziroma podaljša neomejeno krat. Zakonca lahko pogodbo podaljšata še preden se

⁴¹ V islamu obstaja mati po mleku, sestra po mleku in brat po mleku.

pogodba izteče ali po njenem preteku. Lahko jo ponovno podaljšata v oblikičasne poroke ali skleneta stalen zakonski stan (Haeri 1989, 58).

6.3.6 Vzdržnost-ida

Institut *ide* je posebnost islamskega prava, katerega namen je zagotoviti gotovost očetovstva. Ta obveznost prihaja iz Korana (4:228), ki govori:« *Zapuščena žena more pred poroko počakati tri mesečna perila. Ne sme skrivati tega, kar je Bog ustvaril v njeni maternici, če veruje v Boga in oni svet. Če želi mož storiti dobro delo, ima v tem času pravico zahtevati ženo spet zase. Žene imajo določenih prav toliko pravic kot dolžnosti, le da so možje za stopnjo nad njimi. Bog je močan in moder!*»

Ida nastopi ob razvezi zakonske zveze ali ob moževi smrti in je obdobje, ob izteku katerega se ženska šele lahko veljavno znova poroči. Po razvezi se ženska ne more takoj poročiti, saj mora počakati tri menstrualne cikle v stalnem zakonu, v začasnem pa po mnenju šiitov 45 dni. V tem času naj bi se ugotovila nosečnost. Če zakon ni bil konzumiran (mož in žena nista imela spolnih odnosov), vzdržnost pri ločitvi ni potrebna. Tudi, če je bila pogodba sklenjena za eno uro, in je bila prisotna konzumacija, je ženska dolžna spoštovati vzdržnost. Konzumacija zakona je torej bistven dejavnik, ki določi ali je upoštevanje vzdržnosti potrebno ali ne. Prav tako pa vzdržnost ni potrebna, če je ženska neplodna ali je nastopila v menopavzo in v primeru, da se ponovno poroči z istim moškim. Moški lahko vstopi v drug zakon takoj po izteku oziroma razveljavitvi pogodbe (Haeri 1989, 57-58).

6.3.7 Otroci in dedovanje

Otroci, ki se rodijo iz začasne zakonske zveze, so priznani za zakonske in so udeleženi pri dedovanju, medtem ko je ženska izključena iz dedovanja (Richard v Weber 2003, 59). Otroci, rojeni v začasnem zakonu, so očetova odgovornost. Dedovanje enega zakonca po drugem je možno samo, če je bilo to predhodno dogovorjeno s pogodbo, saj žena nima

pravice do preživljanja. Ker moški ni obvezan preživljati svoje žene-*nafakeh*⁴², se tudi od žene v zameno za to pravico ne zahteva poslušnosti možu. V takšnem zakonu mož nima dosti oblasti nad ženo in ni glavni pri odločanju o družinskih zadevah, čeprav nekateri možje zagotovijo stroške za ženine dnevne izdatke (Afaray 2009, 61-62).

6.4 Obliki začasne poroke

6.4.1 Seksualna začasna poroka

Seksualna poroka, kot že samo ime pove, v zakon vključuje spolni odnos med zakoncema. Glavni povod, da se je seksualna začasna poroka pravzaprav oblikovala, je bila odsotnost mož od svojih žena na vojnih, trgovskih in romarskih pohodih. Pri slednjih so velik pomen imeli ravno mule, ki so urejali žene za začasno poroko in pri tem igrali vlogo posrednika. Temu je v nekaterih krajih še danes tako. Ob tem lahko izpostavimo tako imenovano začasno poroko imenovano *nazri*. To je začasna poroka in kot rezultat zaobljube se sklepa večinoma okrog svetišč verskih voditeljev. Ženska se zaobljubi v svojem ali hčerinem imenu, da bo sklenila začasno poroko z verskim vodjo, največkrat s sayyidom, ki je prerokov potomec. Posebej pomembno pri tej obliki začasne poroke je, da je ženska tista, ki da pobudo za sklenitev zveze in tudi določi pogoje pogodbe, pogosto pa pogodbo tudi plača, medtem ko ima takšno vlogo pri drugih oblikah začasne poroke moški (Haeri 1989, 78-80).

Za začasno poroko se v večini odločajo ločene ženske in vdove, saj imajo malo možnosti, da bi ponovno sklenile stalno poroko. Možje za stalno zakonsko zvezo raje izberejo žensko, ki še ni bila poročena. Šiitska veja islama pa ima za takšen problem in emocionalno potrebo rešitev, torej začasno poroko. Ženska jo lahko unovči z namenom, saj ima v tem času več možnosti, da najde primerneža moža, ki bi jo poročil za stalno (Internet 5).

⁴² Preživljanje je zakonska pravica žene na podlagi veljavne pogodbe o sklenitvi zakonske zveze. Mož je dolžan zagotavljati sredstva skladno s svojimi sposobnostmi za bivališče, hrano, obleko in druge gospodinjske potrebščine (Nasir 2002, 97)

6.4.2 Neseksualna začasna poroka

Medtem ko ima seksualna začasna poroka pravno podlago in je zakonsko sankcionirana, igra neseksualna začasna poroka v različnih pisnih interpretacijah le obrobno vlogo, nekatere verske avtoritete pa je sploh ne priznavajo. Ta oblika začasne poroke je sicer omenjena že v dokumentih iz enajstega stoletja, posebej naklonjen ji je bil tudi Homeini, saj jo je priporočal mladim ljudem, ki so skupaj delali⁴³. Pogodba o neseksualni začasni poroki vsebuje klavzulo, ki določa, da par ne bo imel spolnih odnosov, vendar je to klavzulo na željo ženske možno odstraniti oziroma spremeniti in s tem se poroka iz neseksualne spremeni v seksualno. Pogodbo lahko spremeni le ženska, moški pa ne.

Neseksualna začasna poroka ni namenjena legaliziranju spolnih odnosov, njen namen je ta, da omogoči ali olajša socialne interakcije med moškim in žensko, tako da se ljudje obeh spolov lahko nemoteno nahajajo in premikajo v istih prostorih. Uporablja se torej v kontekstih spolno segregiranih prostorov (Heari 1989, 89-92).

Praksa neseksualne začasne poroke je pogosta nekaj mesecev preden par vstopi v stalno zakonsko zvezo. Šiitska skupnost nagovarja nedolžna dekleta v sklenitev začasnega zakona in sicer pod pogojem, da je le ta nekonzumiran. Fant in dekle imata priložnost, da se bolje spoznata in navadita drug na drugega. Gre za zaročno obdobje, v katerem fant obiskuje dekle na domu in se smatra kot del družine. Ker so si posledično zaradi podpisane pogodbe v sorodu, si ženske v tej hiši pred moškim ne rabijo nadeti naglavnih rut. Med seboj se partnerja, ki sta sklenila začasno neseksualno poroko, lahko pogovarjata, zabavata, piknikujeta skupaj s starši, spolno občevanje pa je prepovedano. Možnost začasne neseksualne poroke v tem primeru pripomore k zmanjšanju števila ločitev v stalni zakonski zvezi. Če se odločita za stalno poroko, lahko tudi na podlagi začasne poroke skupaj nakupujeta in pripravljata zadeve za njuno stalno poroko. (Internet 5)

⁴³ Homeinijevo odobravanje je mogoče razumeti v kontekstu porevolucijskih razmer, ko je po eni strani primanjkovalo moških, po drugi strani pa se je mnogo mladih znašlo skupaj na delovnih mestih in bi jih pravila segregacije in zakrivanja pri delu preveč ovirala.

Neseksualna začasna poroka je v sodobnem Iranu predvsem rezultat praktičnih in pragmatičnih reševanj vsakdanjih zagat v prostoru, ki določajo zahtevo spolne segregacije. Medtem ko verske avtoritete odobravajo in priporočajo seksualno obliko začasne poroke in na neseksualno poroko gledajo kot na marginalno, ali pa jo celo ignorirajo, je kulturna praksa ravno nasprotna (Weber 2003, 64).

7. SPOLNOST IN TELESNOST V ISLAMU

Spolnost je v islamu sveta sama po sebi. Zaradi tega poroka ni zakrament, temveč pogodba med dvema stranema (Nasr 2007, 77). Seksualno občevanje je eden od stebrov islamskega zakona in zakonska zveza je edini temelj, na katerem lahko nastane družina, saj so spolni odnosi med moškim in žensko izven nje strogo prepovedani in kaznovani (Haverić 1991, 89).

Po Koranu je izvajanje seksualnosti, katere funkcija je sveta, vzvišenost, življenje, eksistenca. Je eden *ajetov*, s posredovanjem katerih je vidna Božja moč. Sprejeti nekoga za poročnega partnerja pomeni sprejeti bitje, ki pooseblja Boga. Zveza med poročenimi pari je predmet posebne pozornosti Korana, ki seksualne prakse ne prepoveduje, ampak uravnava. Poleg prepovedi, ki zadevajo stanje moških in žensk, ki so se prepustili seksualni aktivnosti katerekoli vrste z legalnim partnerjem, priležnikom, v prostituciji, masturbiranju, homoseksualnosti, poluciranju itd. so prisotne še prepovedi, ki v zakonski skupnosti urejajo seksualne vezi in častijo vsebino seksualnega prava. Islam ne govori le o razliki med dovoljenim, *t.j. halal* in prepovedanim *t.j. haram* odnosom, navaja tudi razloge, zakaj dovoljeni odnosi ustvarjajo tabuje *ihsana*, katerih kršitev je *zina*. (Venician 2004, 26).

Čistost in nedotaknjenost sta v islamskih družbah poduhovljeni in komaj katero dekle bi upalo iti preko teh tabujev. Prepovedi in moralne norme so globoko vtisnjene v zavest (Venician 2004, 38). O tem piše že Imam Ghasali (2004,39), religiozof (1058-1111) in omenjeno dejstvo potrjuje s temi besedami: » *Devica bo moža ljubila in se ga navadila,*

kar je dobro za njeno zakonsko zvezo. Ženska, ki ima izkušnje z drugimi ali je bila poročena, bo moškeve lastnosti primerjala z njimi in bo nezadovoljna.»

Zakon lahko v krščanstvu postane institucija, katere funkcija je nevtraliziranje seksualnosti. Dolžnost moškega je, da ženo seksualno zadovolji, pomiri nevarne nagone in jih kanalizira. Kadar dolžnosti zaradi impotence ne izpolnjuje, se sme ženska ločiti, in sicer zato, da se lahko ponovno poroči.

V Iranu sta prostitucija oziroma nedovoljena spolnost resen zločin. Prestopniki so v primeru kršitve lahko bičani ali odvedeni v zapor. Oseba, ki se ji dokaže, da je imela nedovoljene spolne odnose štirikrat, je lahko kaznovana na smrtno obsodbo, prešuštniki so lahko v tem primeru kamenjani do smrti (Internet 8).

7.1 Spolna segregacija spolov

Spolna segregacija⁴⁴ pomeni koncentracijo enega spola, moškega ali ženskega na določenem mestu, prostoru.

Omejena svoboda gibanja ženske izvira iz Korana in islamske miselnosti, po kateri je ženska zapeljevalka in ima veliko, neobrzdano seksualno zlo. Soprog in družba morata njeno vedenje neprestano nadzirati. Naloga ženske je, da ne daje povoda, da ne počne kaj nemoralnega, kar se s srečanji nasprotnega spola izven hiše hitro zgodi. Stiki z moškimi, ki niso člani sorodstva, bi pomenili isto kot želja po razpadu zakona in spolni zlorabi. Naloga ženske je, da to prepreči in moškemu ne da povoda za nemoralno vedenje, kajti nemoralno vedno izhaja iz ženske. (Schirrmacher 2002, 100)

Kot racionalen vzrok za segregacijo in pokrivanje je v splošnem navedeno varovanje ženske. Zavarovane naj bi bile pred vsiljivostjo moških. Zapoved pokrivanja žensk ima motiv v moškem strahu pred ženskami, ki bi si jih želeli, torej strahu pred lastnim

⁴⁴ Segregacija je posledica družbenih procesov, katerih rezultat je, da med določenimi posamezniki ali družbenimi skupinami ni ali pa obstaja zelo malo interakcij, ki se izražajo preko vzorcev zasebnega bivanja, poslovnih interakcij, izobraževalnih institucij, klubov, prostočasnih dejavnosti in drugih dejavnosti.

poželenjem. Ženska seksualnost je namreč po islamski različici destruktivna, kar lahko ustvari kaos in nered. Pojem *fitna* nakazuje, da bi orgiastično izživljanje ženske seksualnosti škodilo socialni strukturi. Ženski je pripisana nevarna privlačna sila, zaradi katere moški lahko izgubijo samokontrolo. Ločevanje spolov temelji na predstavi, da je seksualno poželenje neizogibno pri vsakem kontaktu med moškim in žensko, zato si moški poglede mlade ženske na splošno razlaga kot zapeljevanje. Očem in pogledu ženske pripisujejo močno erotično moč: ženske lahko s pogledi moškemu zmešajo glavo. Od ženske pričakujejo, da v pogovoru z moškim poveša pogled (Venician 2004, 38). Spolno segregacijo v Iranu lahko zaznamo na več mestih, pa naj si bo to na službenih mestih, v avtobusih, restavracijah in navsezadnje v zimskih športnih središčih, kjer ženske na žičnico čakajo v drugi vrsti, ločene od moških.

7.2 Pokrivanje

» O glasnik vere! Reci svojim ženam, svojim hčeram in ženam vernikov, naj se dostojno oblačijo. Tako bodo lahko prepoznane, nihče pa jih ne bo nadlegoval. Gospod pa odpušča in je milosten!« (Koran 33: 59)

Koranska zapoved o pokrivanju žensk s tančico in o njihovi osamitvi na splošno je zmerna, vendar so se iz te zapovedi razvile številne skrajnosti, ki so stvar krajevnih navad in niso v nobeni povezavi z religijo (Smith 1996, 157). Zakrivanje ženske se pojavlja kot nekaj negativnega, saj je s to nevidnostjo poleg fizične zakritosti mišljena tudi odsotnost žensk v javnem življenju, vendar obe navedbi nista povezani oz. ne izvirata iz Korana samega, ampak imata svoj izvor drugje⁴⁵. Zahteve po zakritosti žensk so delno povezane s postavljanjem žensk v zasebno sfero družbenega življenja in z dominacijo moške populacije nad žensko (Kerševan in Svetlič 2003, 33).

⁴⁵ Pri pokrivanju las in glave v islamu gre najbolje za nadaljevanje predislamske prakse, saj so že predislamski Arabci želeli svoje ženske zaščititi pred tujci. Zaradi strahu pred fizičnim napadom so jih želeli zavarovati, zato so jim vsilili pokrivanje s tančicami in pokrivali. Muslimanke so se kasneje začele zgledovati po Perzijkah in Bizantinkah in se začele pokrivati, da bi pokazale svojo pripadnost skupnosti in islamsko vzgojo (Harcet 2007a, 62-63)

Nekatere ženske pokrivanje sprejemajo kot emancipatorno, za druge pomeni vsiljeno pokornost. Pokrivanje je lahko znak pobožnosti in samokontrole, sredstvo izražanja političnih prepričanj ali pa modna drža. Sama odkritost ali pokritost muslimanskih žensk ni merilo za njihovo religioznost (Eisenstein 2004, 170). To se odraža tudi v Iranu, saj so ženske, tako verne kot neverne, primorane nositi naglavne rute in biti oblečene, kot določa sistem. Devetindvajset let po islamski revoluciji se mladi Iranci in Iranke dnevno srečujejo s prepadom med strogimi in togimi državnimi zakoni in pravili – druženje deklet in fantov zunaj sorodstvenih vezi je neprimerno, za ženske so obvezna po islamu določena spodobna oblačila. Eno izmed tradicionalnih oblačil, ki ga nosijo verne iranske ženske je čador⁴⁶, pokrivalo, ki zakriva telo od glave do pet⁴⁷. Med drugim je stvar družine, del družinske tradicije. Nekatere mladenke na ulicah severnega Teherana vztrajno nosijo čador ob boku sovrstnic, ki se s poudarjenim ličenjem in z nazaj potisnjeno ruto, z oprijetim mantujem (tunika ali plašč, ki pokriva tudi zadnjico) in v visokih petah sprehajajo po mestu (Internet 6).

Iranska zakonodaja zahteva od žensk, da so pokrite od glave do pet. Oblike njihovih teles morajo biti zakrite s širokimi oblačili, ki dopuščajo pogled le na oči in nos. Vendar pa so oprijete kavbojke, visoke pete in modne bluže, ki jih je pod brezobličnim ogrinjalom vendarle mogoče videti, prej pravilo kakor izjema. Tudi pravokotno naglavno pokrivalo si Iranke elegantno ovijejo okoli glave in pustijo dovolj prostora šopu las, ki sili ven.

⁴⁶ Čador (perzijsko) je zunanje oblačilo nekaterih muslimanskih in hindujskih žensk. Je sestavni del prakse oblačenja po pravilih hidžaba, izhaja pa iz Irana. Čador pokriva žensko od glave do prstov na nogah, odkrite so lahko le roke in del ali celoten obraz.

⁴⁷ V zgodovini Iranske revolucije je čador prav tako imel simbolni pomen. Ženske so bile tudi aktivne udeleženske v revoluciji, ki je premagala šaha. Večina aktivistk je bila profesionalnih žensk sekularnega srednjega razreda, ki so bile že dolgo politične nasprotnice šahovega režima. Še bolj pomembno pa je, da je veliko žensk nižjega razreda sodelovalo v mestnih demonstracijah v drugi polovici leta 1978 in v začetku leta 1979. Odzvale so se na klic Homeinija, ki je poudarjal pomembnost opozicijskega gibanja in demonstracij proti tiraniji za vse muslimane (internet 11). Na njegov poziv so oblekle črni čador in odšle na demonstracije. Tako je podoba črnega čadorja obkrožila ves svet in postala simbol iranske revolucije. Vendar pa so iranske ženske oblekle le zato, da bi dokazale solidarnost z islamsko revolucijo in odpor šahovi diktaturi, ne pa zato, da bi se vrstile v tradicionalne podrejene odnose. Kmalu po revoluciji so nastopile proti obveznem čadorju in ga odklonile (Lipušček 1982, 233).

Veliko žensk si lase striže ali barva kot znamenje upora proti strogim islamskim načelom. Uporabljajo divje barve in lase kljubovalno potiskajo nizko na čelo. Iranski časopisi včasih objavijo novico o ženskah, ki so se ostrigle po moško, si nadele moško obleko in se tako izognile restriktivnim pravilom ženskega oblačenja. Odkar so oči, nos in roke edini deli, ki jih ženske lahko kažejo, je ličenje postalo spretna preciznost in Teheran je postal svetovna "prestolnica nosov", saj na leto opravijo 70.000 plastičnih operacij nosu in ženska na teheranskih ulicah z obližem na nosu ni nič nenavadnega (Internet 7).

Tudi v Iranu obstaja življenje, ki se ne zmeni za pravila in kodeks oblačenja. To se pokaže na kakšnih privatnih zabavah, ko čadorji in pokrivala obležijo v kotih, pokaže se rahlo porjavela, razgaljena ženska koža. Mini krila in obleke z globokimi izrezi pa so postavljena na ogled. Na voljo je tudi alkohol, ki pa za nekatere »neutrjene« Iranke pomeni velik izziv.

7.3 Nedovoljena spolnost

Tudi islam, ki si niti posmrtnega življenja ne predstavlja brez spolnih užitkov meni, da je v spolnem življenju potrebno nekaj vzdržnosti ter vernikom nalaga pravila seksualnih aktivnosti. Prepovedan je incest, homoseksualnost, ne odobrava nečistovanja, pa tudi prostitucije ne. Prav zaradi slednje islam dovoljuje mnogoženstvo (tako jim ni potrebno nečistvovati ali zahajati k prostitutkam, obenem pa se ne širi rojstvo nezakonskih otrok).

Muhsana je oseba, ki je zaradi zakonito sklenjenega zakona, namenjena izključno možu oziroma ženi. Vsaka seksualna vez izven zakona ali priležništvo je prepovedano. Predporočne zveze so prepovedane, a kljub temu je vrsta greha minimalna v primerjavi z grehom poročenega moškega, ki spi s poročeno žensko. Razvratneža, ki sta seksualni prestop, to je sodomijo ali posilstvo storila, sta kaznovana z najstrožjo kaznijo, če sta poročena in z najmilejšo, če nista...(Bouhdiba 1994, 49-52). O omenjenem problemu govorita v suri 4:15-16:« *Če katera od vaših žena zakrivi razvratno dejanje, ... pokličite štiri ...priče! Če pričajo (proti njej),...jo zadržite v hiši, dokler je ne odpokliče smrt ali pa ji Bog ne naredi...poti. Tista dva..., ki zakrivata (razvratna dejanja),...kaznujte! Če pa obžalujeta in se poboljšata, se odvrnite od njiju. Bog oprošča in je milosten.*»

Začasna poroka predstavlja tudi alternativo spolnosti pred poroko, ki je po islamskem pravu prepovedana. Klerikalci so mnenja, da je realnost takšna, da imajo mlade ženske in moški spolna razmerja, vendar v primeru, da so ta razmerja definirana znotraj islamskega ogrodja, ne bodo imeli težav s prostitucijo oziroma nedovoljenimi spolnimi odnosi. Pourmohammadi, eden izmed klerikalcev, je trdil, da je islam vsestranska in dovršena religija, ki ima rešitve za vsako vedenje in potrebo. Tako začasna poroka predstavlja rešitev za spolne potrebe mladih (Internet 9).

Začasna poroka je priznana alternativa za mlade ljudi, ki skupaj delajo ali študirajo, in za tiste, ki imajo potrebo po več kot enem spolnem partnerju in začasno poroko razumejo kot sredstvo proti »dekadentni zahodnjaški promiskuiteti« (Khatib-Chadidi v Weber 2003, 59). Tako je tudi v enem izmed svojih govorov leta 1990 nekdanji iranski predsednik Ali Akbar Hashemi Rafsanjani promoviral začasno poroko. Spolno poželenje je poimenoval od Boga dana lastnost in Iračane nagovoril, naj ne bodo tako promiskuitetni kot zahodnjaki, ampak naj se polastijo od Boga dane rešitve – začasnega zakona (Internet 10).

Vsekakor v eno izmed promiskuitet v islamski kulturi spada prešuštvo, ki velja za obsojanja vredno, ker prinaša tveganje motenj socialnih odnosov, in ne zato, ker bi hoteli omejevati spolno slo, ki je v islamu razumljeno kot dobro, ker je v skladu z naravo (Weber 2003, 61-62). Spolna promiskuiteta je strogo prepovedana in se po islamskem zakonu strogo kaznuje, čeprav se lahko prešuštvo kaznuje le takrat, ko obstajajo štiri priče (Nasr, 2007, 77). Ob tej tematiki se nasprotniki začasnih porok sprašujejo, kaj je potem takem začasna poroka drugega, kot pa izgovor za potešitev spolne sle oziroma najenostavnejša rešitev prešuštva. (Internet 11)

Konsekvence, ki sledijo prešuštvu omenja tudi sura 24:2-9

» Prešuštnika in prešuštnico prebičajte...s stotimi udarci in ob tej od Boga predpisani (kazni) ne imejte sočutja..., če ste verniki...Pri...kaznovanju naj prisostvuje krog vernikov. Prešuštnik se ne sme poročiti, razen s prešuštnico ali poganko. Prešuštnico

lahko poroči samo prešuštnik ali pa mnogobožec. Vernikom je (to) prepovedano. Tisti, ki obdolži...žensko (prešuštna) in ...ne pripelje štirih prič...prebičajte z osemdesetimi udarci in ne sprejmite nikoli več kot pričo, nizkotneža, razen tistega, ki se po tem spreobrne... Tisti, ki obdolžijo (prešuštna) svoje... soproge, in...nimajo drugih prič, razen...sebe, naj bo pričanje enega izmed njih tako, da štirikrat zapriseže pri Bogu, da izreka pravico, in še petič, da naj se nanj dvigne Božje prekletstvo, ako laže. (Žena) se izogne kazni, če štirikrat zapriseže pri Bogu, da gre za laž. In še petič, da naj se nanjo dvigne Božje prekleto, ako (mož) izreka resnico.»

7.4 Prostitucija

Različne študije prostitucijo najpogosteje opredeljujejo kot kaznivo obliko odklonskega vedenja. To pomeni, da so tiste, ki se s prostitucijo ukvarjajo stigmatizirane in potisnjene na družbeno obrobje. Prostitucija je ponujanje žensk za spolno občevanje proti plačilu ali drugimi gmotnimi dobrinami, pri čemer obstajajo stroge emocionalne distance. Lahko je profesionalna, prehodna, rešuje le začasen problem ali pa je način preživetja (Zaviršek 1994, 216).

Prostitucija je bila vedno povezana z družbenimi normami in nadzorovanjem spolnosti, predvsem ženskega obnašanja. Glede prostitucije obstajata dve različni predstavi o tem, kakšna je ženska in kakšna moška seksualnost. Dunajski psihiater Kraft Ebing (1989, 25-27) je dokazal, da so moški po naravi poligamni, ženske pa monogamne. Iz tega lahko sklepamo, da je moška spolnost aktivnejša in potrebuje prostitucijo, ženska spolnost, ki pa je pasivnejša, pa vendar podobna moškemu spolnemu obnašanju, pridobi prizvok moralne vprašljivosti. To dokazuje različna gibanja, ki so ves čas obsojala prostitutke, ne da bi se ustavila ob moških porabnikih seksualnih uslug. Dvojna morala tudi danes označuje promiskuiteto žensk kot moralni prekršek, istočasno pa dovoljuje promiskuiteto moških.

Pri prostituciji gre pogosto za ekonomski problem. Ženske se po večini s tem ne ukvarjajo iz užitka, temveč zato, ker na trgu delovne sile nimajo drugih možnosti. Večina

jih je v otroštvu doživljala revščino in pomanjkanje. Za ženske je prostitucija edina možnost, da postanejo ekonomsko neodvisne, je način iskanja lastne neodvisnosti in odločanja o lastnem življenju in telesu, lahko pa je tudi edini način, da se rešijo revščine.

7.4.1 Začasna poroka kot oblika prostitucije

Pri imamitih so ohranjene oblike začasne poroke pogosto deležne ostrih besed in kritik. Seksualna oblika začasne poroke ima moralno sporen status, saj imajo Iranci do nje ambivalenten odnos in večina parov, ki jo prakticira, to počne na skrivaj. Mnogi verni šiti institucijo začasne poroke v njeni seksualni, konsumirani obliki obsojajo kot vrsto prostitucije. Nekateri jo prakticirajo v njeni neseksualni obliki, ki se jim zdi sprejemljiva, potrebna in koristna, vendar tudi tega javno ne razglašajo (Weber 2003, 64).

Ker je poleg trajanja v pogodbi začasne poroke navedena tudi vsota denarja za nevesto, mnogi gledajo na to prakso kot na posebno različico legalizirane prostitucije. Tudi iranska družba gleda na začasno poroko zviška in jo v večini pogledov vidi kot preobleko za prostitucijo. Veliko Iračanov je mnenja, da je to dejansko neke vrste uradna prostitucija, ki jo moški prakticirajo zaradi zadovoljevanja lastnega poželenja (Internet 12).

Zgodovinsko gledano je bilo prakticiranje začasne poroke najbolj pogosto ravno v Iranu, ko so romarji potovali v sveta mesta Qum in Meshed. Argument za začasno poroko je bila spolna potreba romarjev, kajti le ta je predstavljala legalno pot, kako jo zadovoljiti. Temu je še danes tako, saj je mesto Qum še zmeraj znano kot romarsko mesto in mesto užitka.

Začasen zakon je postal stara preobleka za prostitucijo in pomeni možnost socialne blaginje za revne ženske. To posledično prinaša visoko stopnjo socialnih in zdravstvenih težav, predvsem splavov in spolnih bolezni (Heari 1989, 145).

Intervjuvanka v članku Roberta Taita pravi: »Moj oče mi nikoli ne bi dovolil stopiti v začasen zakon, tudi če bi imela fanta že tri leta, saj ta jasno govori o namenih spolnih

odnosov. Tega ne bi dovolil niti mojemu bratu, saj smatra vsako dekle ali žensko, ki pristane na začasen zakon, kot prostitutko« (Internet 13).

V Iranu prostitucija ni uradno prepoznana, predvsem zaradi religioznih razlogov v tako religiozni državi kot je Islamska republika Iran. Ob ustanovitvi republike 1979 je prostitucija postala ena največjih »tabu« tem. Prejšnji predeli rdečih četrti v centru Teherana so se spremenili v parke islamske administracije, z namenom, da bi prostituciji naredili konec. Problemi v družinah zaradi brezposelnosti, zlorabe drog in pomanjkanja socialne podpore so ženske postopno prisilili nazaj k prostituciji, tokrat v obliki začasne poroke. Glede na plan, ki so ga imeli, so se bordeli spremenili v »moralne hiše« in prostitucija je postala legitimna v obliki začasne poroke, ki ima v Iranu dolgo tradicijo. Eden izmed razlogov, zakaj nekateri vodilni v Iranu promovirajo začasen zakon, je ravno ta, da bi nanj prilepili versko nalepko, ki bi prikrila prostitucijo. Tako se soočajo s problemi, ki so povezani z njo, ne da bi jo sploh poimenovali. V tem primeru je meja med legalnim začasnim zakonom in ilegalno prostitucijo, kot pravi Malcolm, preprosta legalna besedna igra (Floor 2008, 165).

V praksi legalen *blišč* začasne poroke večine Iračanov ni odvrnil od tega, da je ne bi sprejemali drugače kot obliko legalizirane oblike prostitucije. Ta pogled temelji na:

- a) načinu delovanja začasne poroke,
- b) namenu zveze, ki je spolna zadovoljitev,
- c) socialnem položaju žensk, ki se odločijo za začasno poroko.

Ob tem se prav tako pojavi vprašanje, ali začasen zakon vodi v prostitucijo, ali je institut, ki zmanjšuje njeno razširjenost. To vprašanje ni brez vrednosti, odkar so šiitski kleriki dokazali, da je institucija začasne poroke prav tako zaščita pred prostitucijo, in pravijo:

» Legalizacija začasne poroke v Islamu je zasnovana z namenom, da znotraj posvečene postave daje možnost, da se plod škodljive moške strasti do skrajnosti zmanjša. Če se tega ne bi dalo zreducirati jasno in zakonito, bi obstajalo veliko nevarnih poti zunaj strukture verskega zakona« (Floor 2008, 165-166).

7.5 Poligamija

Poligamija ima zelo staro, pradžavno zgodovino, ki pa ni bila, kot mislijo mnogi, v uporabi le v muslimanskem svetu. V predislamskem obdobju je bila poligamija neomejena, s prihodom islama pa se je ta omejila. Omejitveno pravico do poligamije razkriva tudi Koran, ki jo je moškim preko razodetja preroku Mohamedu podelil sam bog. V Koranu je zapisano:« *Če se bojite, da ne boste pravični do sirot, se poročite z ženami, ki vam ugajajo, po dve, po tri in po štiri, a če se bojite, da ne boste pravični do njih, potem se poročite samo z eno ali tistimi, ki so v vaši lasti. Tako najbolj gotovo ne boste storili slabega*» (4:129). Poligamija je tako dovoljena in zgolj pod določenimi pogoji vključuje privolitev vseh strani, ki jih zadeva, in pravično ravnanje do žene. Poligamija, ki se izvaja po islamskih naukih, ni legalizirana promiskuiteta, kot trdijo nekateri Zahodni kritiki, temveč način, po katerem moški sprejmejo ekonomsko in socialno odgovornost za vse svoje soproge in potomce (Nasr 2007, 77).

Iz navadnega koranskega verza izhaja, da je najvišja zgornja meja števila žena štiri, tako da moški naenkrat ne more imeti več kakor štiri žene. Vendar je to pravilo mogoče obiti in se poročiti z neomejenim številom žena. To je mogoče ravno z uporabo instituta začasne poroke, saj v tem primeru ne obstaja nobena številčna omejitev žena. Zagovorniki začasne poroke trdijo, da to ni oblika poligamije, ki naj bi bila sicer redek pojav, ampak se nanaša na idealno islamsko družbo, saj je rezultat začasne poroke manjše število ločitev, manj nedovoljene spolnosti in manj grešnih očesnih kontaktov (Internet 14).

Islam ne odobrava »nečistvovanja«, najsi bo v obliki prostitucije ali pa kot tisto, kar navadno imenujemo »svobodna ljubezen«. Eden od razlogov, da je dovoljeno mnogoženstvo, je prav želja, da se pravovernega muslimana zaščiti pred seksualno promiskuiteto, pred spolnim grehom.

7.6 Preprečitev zanositve

Gre za svobodno in skupno odločitev obeh zakoncev. Že za čas življenja preroka Mohameda so njegovi prijatelji uporabljali *coytus interruptus* (prekinitev spolne združitve) in on jih od tega ni odvrčal. Na podlagi analogije so danes dovoljena vsa kontracepcijska sredstva, ki preprečujejo zanositev. Večina islamskih pravnikov se strinja z uporabo kontracepcijskih sredstev, a le pod pogojem, da imata zakonca utemeljen razlog za začasno odložitev rojstev svojih otrok. Prepovedana pa je odločitev zakoncev, da otrok sploh ne bosta imela. Islamsko pravo zato ne dovoljuje sterilizacije (Haverić 1991, 175).

Zgodovinsko gledano je načrtovanje družine v Iranu imelo vzpone in padce. Prva nacionalna oblika načrtovanja družin sega v leto 1967 za časa vladanja šaha Reza Pahlavija z namenom, da bi povečal ekonomsko rast, izboljšal položaj žensk z reformiranjem ločitvenih postopkov, spodbujal zaposlovanje žensk in si prizadeval, da bi načrtovanje družine postalo del človekovih pravic. Za časa Islamske iranske revolucije je bil program načrtovanja družin viden kot zahodnjaški vpliv in bil ukinjen. To je vodilo k 3% rasti populacije. Podatki združenih narodov kažejo, da se je populacija med letoma 1968 in 1988 podvojila, saj je številka 27 milijonov prebivalcev do leta 1988 narasla na 55 milijonov. Hitra iranska rast prebivalstva se je izkazala kot ovira pri razvoju države. Stekli so dialogi in decembra leta 1989 je Iran obnovil nacionalno načrtovanje družin. Njihovi glavni cilji so bili vplivati na odločitev ženske, da bi po rojstvu otroka nekoliko počakala in ponovno zanosila šele čez tri ali štiri leta. Odvrčali so nosečnost žensk mlajših od 18 let in starejših od 35 let in želeli omejiti družino na tri otroke. Maja 1993 je iranska vlada podala državni zakon o načrtovanju družin, ki je spodbujal pare, da bi imeli manj otrok in sicer z zmanjšanjem porodniške podpore po rojstvu tretjega otroka. Pričeli so se razni programi o ozaveščanju načrtovanja družine. Od leta 1989 pa do leta 2001 je povprečno število rojenih otrok na mater iz sedem padlo na manj kot tri. Združeni narodi napovedujejo, da bo to število rojstev do leta 2010 padlo na dva otroka na mater. (Internet 15).

Močna državna podpora pospešuje demografsko vmesno obdobje. Vlada krije 80 procentov stroškov za načrtovanje družin. Obširna zdravstvena zveza je uvedla mobilne klinike in 15.000 zdravstvenih domov, ki zagotavljajo med drugim tudi načrtovanje družine. V kampanjo so vključeni tudi verski voditelji, ki o tej tematiki družbene odgovornosti pričajo v njihovih tedenskih obredih. Spodbujajo različne oblike kontracepcije, vključno z moško in žensko sterilizacijo in so tako prvi med muslimanskimi državami, ki to dovolijo. Uporaba zaščite pred nosečnostjo, kot so kondomi, kontracepcijske tablete in sterilizacija, je brezplačna. Ena izmed moči iranske promocije družinskega načrtovanja je tudi vključitev moških v ta program. Iran je edina država na svetu, ki od moškega in ženske pred prejetjem poročnega lista zahteva prisotnost na tečaju o moderni preprečitvi zanositve. Iran je tudi edina islamska država na svetu, ki ima v državni lasti tovarno kondomov (Internet 15).

7.7 Prekinitev nosečnosti

Prekinitev nosečnosti ali abortus je po šeriatskem pravu prepovedan, ker zarodek v maternici šteje za živo bitje. Od združitve moške in spolne celice dalje obstaja subjekt, ki ima pravico do življenja in dedovanja. Po šeriatskem pravu človek ne sme drugemu človeku odvzeti življenja. Koran določa:« *Ne ubijte nikogar, kogar je Bog prepovedal ubiti, razen, ko to zahteva pravica.*» (17:33) Vsaka namerna prekinitev nosečnosti je kaznivo dejanje. Kazen je predvidena za tiste, ki nosečnici onemogočijo dostop do hrane in zaradi tega pride do spontanega splava. Izjemoma islam dovoljuje splav, kadar je materino življenje zaradi nosečnosti v nevarnosti, ampak samo do 120. dneva nosečnosti (Haverić 1991, 175).

Legalizacija splava v Iranu je predmet diskusije že vrsto let. Splav je v Iranu dovoljen samo v primeru, ko nosečnost ogrozi materino življenje in v primeru, da je zarodek nepravilno razvit. Pri slednjem se morata za splav strinjati oba starša, trije zdravniki pa morajo potrditi, da se zarodek razvija nepravilno. To sta edina razloga, pod katerima je ženska upravičena do splava. Tudi v primeru posilstva po iranskih zakonih ni upravičena do splava. Da ženske nimajo splošne pravice do splava, razen ob navedenih okoliščinah,

je posledično v Iranu na tisoče žensk, ki se odločijo za drag in velikokrat nevaren ilegalen splav. V primeru, da se to dejanje ženski dokaže, lahko dobi zaporno kazen od treh do deset let. (Internet 16).

7.8 Otroci, rojeni v začasni poroki

Rojstvo nezakonskega otroka je še danes eden izmed razlogov za ohranjanje institucije začasne poroke, ki se legalno prakticira v Iranu, nelegalno pa tudi med šiiti v Iraku in v nekaterih drugih državah, kjer živijo. Otroci, ki se rodijo kot posledica take zveze, so zakonski in upravičeni do dedovanja po svojih starših. Pogodba o začasnem zakonu tako preprečuje potencialna trenja, ki bi se lahko pojavila med otroki prejšnjih stalnih zakonov in novo, četudi začasno ženo. Na splošno so sicer ženske po šeriatskem pravu, za razliko od sunitskega, lahko dedinje celotnega premoženja, kadar ni moških dedičev. Šeriatsko pravo utemeljuje to svojo posebnost s sklicevanjem na prerokovo hčer Fatimo, katere nasledniki so imami in preko njih vsi šiiti. Ker je menda Fatima naredila karizmo na svojega očeta, ženske pravice do nasledstva ni mogoče ignorirati (Richard 1995, 152).

Formalno gledano je ženska sicer zavarovana, prav tako njen potencialni otrok, vendar praksa kaže, da moški lahko zanika očetovstvo in zmanipulira dokaze, izmakne pogodbo in podobno. Če moški zanika očetovstvo, ga šiitska pravna praksa ščiti. Vsekakor pravni postopki v primerih začasne poroke niso tako rigorozni kot v primerih stalne poroke. Ker začasna poroka ne zahteva registracije in prič, je težko dokazati veljavnost trditev obeh zakoncev (Haeri 1987, 55). Po raziskavi BBC-jeve novinarke Frances Harrison, naj bi bilo na deset tisoče otrok v Iranu iz začasnega zakona, ki jih očetje niso priznali in se zato smatrajo za nezakonske otroke. Začasen zakon je namreč že a priori definiran kot začasen, saj ne gre za trajno pogodbo, zato si moške ponavadi v takšnem zakonu ne želijo otrok in v primeru nezaželene nosečnosti, je prva žrtev ženska in druga otrok. Prav tako se ob tem pojavi vprašanje prisotnosti in vloge očetovstva, po preteku začasne poroke (Afary 2009, 286).

Otroci, rojeni v začasnem zakonu, se velikokrat soočajo s težavami pridobitve identifikacijskih papirjev, potrebnih za šolanje in zaposlitev. Brez papirjev so prikrajšani

za družinsko dediščino in državno podporo, ki so jo sicer upravičeni revni otroci in sirote (Internet 17). Kakorkoli že, kljub temu, da so otroci iz začasnih zakonov priznani, se na njih gleda z manj spoštovanja, kot na otroke iz stalnega zakona. V elitnih krogih so lahko potomci iz začasnega zakona smatrani kot neprimerni zakonski partnerji (Afary 2009, 66).

Šeriatsko pravo se najbolj posveča vprašanju varstva in vzgoje otrok v primeru razveze zakonske zveze. Na splošno pripada materi pravica, da po razvezi skrbi za svoje otroke. Kadar je mati kristjanka ali Judinja, pripada pravica skrbništva muslimanskemu očetu. Izjemoma lahko otroci ostanejo pri nemuslimanski materi, če ni v nevarnosti islamska vera otroka. Po razvezi skrbi mati za otroka do njihove pubertete, pri deklicah včasih tudi do poroke. Pravico mati izgubi, če pride na slab glas ali zamenja vero (Grasmann 1998-1999, 504). V Iranu skrbništvo nad otrokom materi pripada le do sedmega leta starosti, kasneje skrbništvo avtomatsko pripada očetu, če v pogodbi ni napisano drugače. Kadar otroci ob razvezi ostanejo pri materi, ima oče pravico do stikov z njimi in mati tega ne sme preprečiti. Mati ni dolžna poslati otrok k očetu na dom, ampak jih mora peljati na kraj, kamor lahko pride tudi oče. Šeriatsko pravo ne definira pogostosti stikov, ampak po analogiji s pravico ženske do obiskovanja staršev, lahko vsak izmed staršev vidi svoje otroke vsaj enkrat tedensko (Nasir 2002, 169).

8. OSTALI VZROKI IN POSLEDICE ZAČASNE POROKE

8.1 Začasna poroka kot finančni vir

Šiitski znanstveni pogled vseskozi kaže, da je moški motiviran za pogodbo začasne poroke zaradi spolnega poželenja, zakaj se za njo odloči ženska, zgleda kot, da se zadeva ne tiče šiitskih modrecev. V Iranu prevladuje mnenje, da ženske sklepajo začasne poroke predvsem z motivom finančne koristi, moški pa s seksualnim motivom. Dandanes so nekatere ženske postale bolj selektivne pri izbiri moža, in ko so spoznale, da ne morejo najti primerne partnerja, ki bi si ga želele, so se posledično zaradi osamljenosti in finančne negotovosti začasno poročile. Nekatere ženske, ki so postale začasne žene

moškim iz teokratičnega razreda, so dobile v last drage vile in bile deležne raznih privilegijev, kljub temu, da je bilo takšno razmerje skrito zaradi okolja, ki začasne poroke ne odobrava. Pojavili so se tudi tako imenovani ljubezenski posredniki. Začasna poroka je postala prav tako posel nekaterih klerikov, ki so v ta namen izoblikovali internetne strani. Nagovarjali so osiromašene ženske in jim ponujali vikend počitnice z uspešno poročenim moškim. Posredniki so ponujali začasne poroke v obliki »vikend pobegov«. Vpliv moških ter političnih vezi pa je parom zagotavljal varnost pred nadlegovanjem moralne policije⁴⁸ (Afary 2009, 287).

Haeri opozarja, da tudi mnogi moški sklepajo začasno poroko iz finančnih razlogov in navaja primer iz Kashana, kjer izdelujejo preproge za izvoz in kjer se mnoge ženske že zelo zgodaj naučijo tkanja. Moški sklenejo s tkalkami več začasnih porok hkrati in s tem povečajo »lastnino« proizvodnje preprog. Podobno v pokrajinah Mazandaran in Gilan nekateri moški sklepajo sezonske začasne poroke, ko potrebujejo delavke za delo na riževih poljih (Haeri 1989, 89).

8.2 Začasna poroka kot oblika emancipacije

Kljub negativnemu prizvoku se nekatere emancipirane ženske v Iranu raje odločijo za obliko začasne zakonske zveze, saj na ta način lahko uživajo več svobode, kot pa žene v stalni zakonski zvezi (Weber 2003, 63). Živijo lahko v svojem bivališču in ne potrebujejo slediti možu na takšni stopnji, kot morajo slediti žene iz stalnega zakona. Tako lahko imajo večjo avtonomijo pri sklepanju odnosov, obdržijo lahko zunanje interese, zapustijo gospodinjstvo brez dovoljenja moža, se zaposlijo, vse dokler aktivnosti ne ovirajo moževe pravice do spolnega užitka, ki je določena s pogodbo.

Osvobajanje žensk in ustvarjanje novih obrazcev njihovega družbenega uveljavljanja nista potekala in ne potekata spontano, samodejno, temveč kot premagovanje »naravnega stanja« ženske podrejenosti in neenakopravnosti in vstopanje v celostno družbeno

⁴⁸ Z ustanovitvijo Iranske republike se je ustanovil tudi t.i. Iranski islamski komite oziroma moralna policija. Moralna policija in ovaduhi, ki delajo za njo, nadzorujejo vse, kar bi lahko bilo v nasprotju s sistemom in pravili Iranske islamske republike, kot na primer neprimerna obleka, preverjajo poročne pogodbe parov, ki se skupaj pojavljajo v javnosti, preverjajo posameznike in skupine, za katere obstaja sum proti sistemskemu delovanju itd.

uveljavljenost, kar pa je sorazmerno dolga pot. Tako je že utopični socialist Charles Fourier (1772-1837) spoznal, da je ekonomska odvisnost žensk temelj za njihov celostni podrejeni položaj. Še vedno je zelo aktualno tudi njegovo spoznanje o zvezi med moško in žensko emancipacijo. In sicer pravi:« Predrugačenje družbene epohe se da vedno določiti sorazmerno napredku ženske k svobodi, kar se tu v razmerju ženske do moškega, šibkega do močnega, najevidentnejše prikazuje zmaga človeške narave nad brutalnostjo. Stopnja ženske emancipacije je naravno merilo obče emancipacije.»

Iranska družba postaja vse manj verna, kot reakcija na teokratsko ureditev države, na odkritje zahodnih seksualnih običajev preko interneta, satelitske televizije in naveze z iranskimi izseljenci. V takšnem okolju se je ovira začasne poroke zmanjšala in nekateri se iz lastne koristi odločijo za njo, z namenom kako preslepiti državo. V starih časih so se možje odločali za začasno poroko, ko so odpotovali v druge kraje za nekaj tednov ali mesecev, dandanes se veliko mladih, ki še niso pripravljeni za stalno poroko odloči za začasno poroko, da se izognejo problemom, aretacijam moralne policije (Afary 2009, 286).

Nasprotno splošni podobi licemerne muslimanske iranske ženske ena izmed raziskav kaže, da se začasno poročene ženske ne zavedajo samo svojih potreb in seksualnega ugajanja moškim, ampak pogosto vidijo, da z začasno poroko pridobijo priložnost za neko novo razmerje. S specifičnim priznavanjem ženske seksualne neodvisnosti in ponujenimi začasnimi porokami kot ena izmed alternativ zakona in skupnega bivanja, je takšen islamski režim prikazan kot šiitsko erotično odobravanje »dvojnega«. Ženske različnih razredov in družbenih okolij, ki se tega vse bolj in bolj zavedajo, se tako javno ali na skrivaj polastijo začasnega zakona. Navsezadnje teoretično prvenstveno ne gre več samo za moško erotično odobravalno ravnanje ali moško privilegiranost, ki to mogoče nikoli ni bilo (Moghissi 2005, 173).

8.3 Začasna poroka kot možnost potovanja

Pomembno vlogo igra sklenitev neseksualne začasne poroke na potovanjih in romanjih, kjer ženski omogoči ali olajša mobilnost zunaj doma, da se ženski ni potrebno zakrivati in lahko deli potovalni prostor z osebami. Kadar ženska želi romati v Meko, vendar nima na voljo ne moža ne kakšnega sorodnika iz kategorije *mahram*⁴⁹, da bi jo spremljal, lahko sklene poroko z nesorodnikom, ki postane začasen sorodnik in kot tak primeren, da je njen spremljevalec. V takšni poročni pogodbi je navadno klavzula, ki določa, da poročno potovanje traja vse do vrnitve iz Meke (Weber 2003, 65).

Dandanes tudi dekleta, ki želijo potovati s fanti in prenočiti v kakšnem hotelu v isti sobi, da bi preprečili aretacijo moralne policije, podpišejo pogodbo začasnega zakona. Janet Afary opisuje 20-letnega študenta Mahriarja, ki pravi, da s prijateljem vsake poletne počitnice skleneta začasno poroko z njunima puncama. Odpravijo se na Kaspijsko jezero, priljubljen iranski resor, kjer najamejo vilo in nimajo skrbi z moralno policijo. Potrdila oziroma pogodbe začasne poroke z izpisanimi imenoma zakoncev zmeraj nosijo s seboj (Afary 2009, 286).

Feministka Esmad Ebad je za iranski feministični časopis izjavila, da začasnega zakona ne odobrava. Po njenem mnenju se izvorna logična osnova začasne poroke nanaša na čas, ko možje potujejo, so dolgo in daleč od doma, od svojih žena in imajo zato neko poželenje, ki ga želijo zadovoljiti, zato sklenejo začasno poroko. Vendar se dandanes v mobilnem svetu ne zgodi pogosto, da so možje dolgo in daleč od žena. Možje, ki imajo višjo raven razumevanja, se ne poročijo začasno. Na žalost obstajajo možje, ki sklenejo pogodbo iz drugih razlogov kot je bil izvorni namen in pri tem zlorabljajo religijo za njihovo dobro (Internet 17).

⁴⁹ Mahram je pravni termin in označuje razne krvne, mlečne svaštvene in druge sorodstvene relacije, ki implicirajo prepoved poroke med osebami, povezanimi s temi relacijami .

8.4 Stigmatizacija in socialna izključenost kot posledica začasne poroke

Iran ima mlado populacijo, kar pomeni, da je kar 65% prebivalstva starega manj kot 25 let. Njihova povprečna starost je 27 let, vendar se velik del mladega prebivalstva sooča z brezposelnostjo. Socialna nestabilnost jim onemogoča, da bi se odločili za stalen zakon, zato se raje odločijo za začasno poroko, ki zahteva le poročno darilo, ne pa tudi vzdrževanja žene. Mlad, izobražen moški, ki si ne more privoščiti sklenitve stalnega zakona, s punco lahko sklene začasno poroko, pri tem pa ji obljubi, da jo bo poročil za neomejen čas, ko bosta finančno preskrbljena. Nekatere ženske vidijo v začasni poroki tudi začasno socialno stabilnost, ki se pa v večini primerih po preteku pogodbe podre in ženske ponovno občutijo negotovost in nestabilnost (Afary 2009, 287).

V članku Eliane Scolino se 23 let star fant sprašuje: « Če bi se začasno poročil z mlado žensko za obdobje treh let in ne bi želel podaljšati pogodbe, ali bi se bil kak moški pripravljen poročiti z njo? Skoraj nemogoče je, da bi katerikoli moški bil pripravljen imeti družino s takšno žensko. » Začasna poroka pa ne zadeva samo ženske, ampak vpliva tudi na status družine, iz katere izhaja. Ženske in njihove družine, ki se jih začasna poroka neposredno tiče, so na nek način družbeno izključene in zaznamovane (Internet 18). Marginalizacijo oziroma socialno izključenost definiramo kot obstoj negotovega položaja skupin ali posameznikov, kar onemogoča zadovoljevanje njihovih osebnih potreb ali zasedanje ustreznih položajev v družbi. V skladu s sodobnimi raziskavami je marginalizacija pomemben pokazatelj demokratičnosti družbe in možnih družbenih konfliktov. Praktični učinki marginalizacije se odražajo v nezmožnosti ljudi, da bi uresničili ključne družbene vrednote: ustrezno zaposlitev, socialno varnost, izražanje ustvarjalnih sposobnosti. Prisotna sta tudi onemogočanje prostega dostopa do družbenih virov ter življenje v relativni izolaciji. Iz tega lahko sklepamo, da imajo marginalne skupine nekaj pomembnih in povezanih značilnosti, kakor so: družbena izoliranost, družbena subordinacija, družbeni nadzor, družbena prisila, družbena negotovost, družbena nemobilnost, družbena zavrtost in družbena nestabilnost. Marginalizirane skupine se zato nahajajo na meji ali zunaj aktualnih družbenih odnosov, zaradi česar imajo precejšnje težave v zasebnem in družbenem življenju. Marginalizacija in družbena

izključenost nista le stanje, temveč gre za procese, povezane s splošnim družbenim in političnim razvojem skupnosti (Vidanovič 2007, 56). Členi marginalizacije, kot jo opisuje Vidanovič, so še kako povezljivi z začasno poroko, ki ženske velikokrat postavlja v negotov položaj, pojavlja se vprašaj socialne varnosti, izoliranosti, družbene prisile, negotovosti itd.

Družbena sprejemljivost začasne poroke še zmeraj ostaja vprašaj. Kljub uradni propagandi njene filozofije in širjenja v praksi, ostaja družbeno stigmatizirana in v konfliktu z moralnimi vrednotami. Posamezniki, ki se za njo odločijo, jo po večini izvedejo na skrivaj, o tem ne govorijo veliko, kljub temu, da duhovščina vneto zagovarja njeno filozofijo (Heari 1989, 165). Pri tem je potrebno omeniti, da je stigma takšen odnos, ki drugega posameznika postavlja v izrazito inferioren položaj, ga diskriminira, omejuje, mu odreka človeškost in ga reducira samo na eno značilnost. V latentni obliki stigma biva v določenih negativnih stereotipih, aktivira pa se samo s posameznikovo zavestno odločitvijo, z njegovimi osebnimi interesi. Stigma je izrazit primer negativne interpretacije, torej take, ki se povezuje s stereotipi v tog, zamrznjen sistem odnosov in ohranja prvotni diskurz, ki je v škodo objektu in vse to je razvidno tudi pri stigmatizaciji začasne poroke.

Nedavne etnografske raziskave o institutu začasne poroke kažejo, da ta ni le glas zapuščine iz preteklih časov, ampak da institut še zmeraj živi in je v veliki meri prisoten med nižjim socialno ekonomskim slojem v družbi. Ženske, ki se odločijo za začasno poroko, so po večini mlade ločene ženske iz nižjega socialno družbenega okolja, vendar se zanj občasno odločajo tudi ženske srednjega razreda.

9. PRIMERJAVA STALNEGA IN ZAČASNEGA ZAKONA V IRANU

	Stalni zakon	Začasen zakon
Tip pogodbe	Prodajna	Najemna
Število žen	Štiri	Neomejeno
Število možev	Eden	Eden
Časovna določitev pogodbe	Ni določena	Določena
Poročno darilo (<i>mahr</i>)	Zahtevano	Zahtevano
Dovoljenje skrbnika (<i>valija</i>)	Nujno	Ni nujno
Priče	Zahtevane	Niso zahtevane
Registracija	Zahtevana	Ni zahtevana
Deviškost	Zahtevana (pri prvem zakonu)	Ni zahtevana
Dedovanje	Soprog upravičen do dedovanja	Ni dediščine
Razveza	Z ločitvijo	S pretekom pogodbe
Obdobje vzdržnosti (<i>ida</i>)	3 mesece	45 dni
Finančno vzdrževanje žena (<i>nafakeh</i>)	Zahtevano	Ni zahtevano
Otroci	Zakonsko priznani	Zakonsko priznani
Coitus Interruptus	Potrebno ženino dovoljenje	Ni potrebno ženiniga dovoljenja
Obnovitev pogodbe z isto osebo	Omejeno število	Neomejeno število
Zanikanje starševstva	Zapisega nujna	Zapisega ni nujna
Zakon z partnerjem druge vere	Ni dovoljen za žensko	Ni dovoljen za žensko

Obe obliki poroke, tako začasna kot stalna, sta kategorizirani kot pogodbeni obliki zakona. Konceptualne razlike med dvema oblikama poroke v Iranu sodobna šiitska ulema vztrajno prezira, pri tem pa poudarja, da gre v obeh primerih za zakon, le da je v enem določeno časovno obdobje, v drugem pa ne.

Ne smemo spregledati razlik, ki so razvidne v zgornji tabeli, kjer lahko opazimo, da se razlike med začasno in stalno poroko pojavljajo na več segmentih. Ob tem naj izpostavimo statusno vprašanje med začasno in stalno poroko, saj ima institut začasne poroke v primerjavi s stalno poroko manj vreden status in je tako diskriminiran. Diskriminirane so tudi ženske in njihove družine, ki se podajo v takšno obliko zakona. Kljub temu, da so vladajoči na pozicijah v prid začasni poroki, jo Iranci še zmeraj vidijo kot nekaj slabega in manj vrednega. Velikokrat ima na celotno organizacijo izključenosti največji vpliv država s svojimi posamičnimi politikami, ki ožijo in širijo možnost ljudi za dostojno življenje. Vesna Leskošek (2004, 97) pravi, da imajo poleg teh okvirov na izključenost vpliv tudi družbeni procesi, ki vplivajo na mentaliteto ljudi in oblikujejo splošno kulturo v posamezni družbi. Odnos do nečesa v družbi (v našem primeru odnos do začasne poroke), je ogledalo neke družbe, v katerem odsevajo prevladujoče mentalitete v določenem geografskem ali kulturnem okolju. Odvisen je od prevladujočih prepričanj, verovanj, naravnosti in od tega, na kakšen način se reflektirajo v vsakdanjih praksah, od katerih je odvisna usoda ljudi ter v vsakdanjih odnosih med ljudmi nasploh. Razlogov, da je institut začasne poroke manj vreden kot stalna poroka, ne moremo iskati samo v današnjem političnem gibanju, ki sicer ne nasprotuje začasni poroki, ampak moramo pogledati tudi v preteklost, predvsem v obdobje šaha Pahlavija, ki je z različnimi kampanjami dosegel stigmatizacijo začasne poroke. Prav tako je potrebno izpostaviti mentaliteto Iranskega naroda, ki po večini začasno poroko, tako v preteklosti kot danes, vidi kot obliko prostitucije in obliko zakona, za katerega se po večini odločajo ženske, ki so socialno ogrožene. Vsekakor je diskriminacijo potrebno odločno in dosledno preganjati ter pri tem ustvarjati družbeni prostor, ki bo odprt za vse različnosti. Žal pa je realnost velikokrat drugačna. Kljub temu, da sta instituta obeh oblik porok pravno priznana, ob tem lahko uporabimo Leninovo misel, ki pravi: «Enakost pred postavo še ni enakost v življenju.»

10. ZGODBE

Kaj pravzaprav motivira moške in ženske, da se odločijo za začasno poroko, je odvisno od različnih okoliščin. Kdo so ženske, ki se odločijo za takšno pogodbeno obliko porok? Kakšen je njihov socialno-ekonomski položaj, kakšno je njihovo poklicno, versko in izobraževalno okolje, iz katerega izhajajo? Katere so socialno-kulturne in ekonomske sile, ki ženske vodijo do izbire začasne oblike zakona, ki je prežet s kulturno in moralno protislovnostjo? Primarni cilj seksualne začasne poroke naj bi bil spolni užitek in ne reprodukcija potomstva, vendar se za tem skriva več kot samo spolnost. Pred nami je sedem skrčenih intervjujev, ki jih je Shahla Haeri opisala v svoji podrobni etnografiji *Law of desire*. Odseki intervjujev se nanašajo na socialne in pravne posledice, s katerimi so se ženske soočile pri začasni poroki. Pri tem je potrebno omeniti, da so vse intervjuvanke pred začasno poroko že bile stalno poročene, vendar se noben zakon ni obnesel, ali pa so postale vdove. Kaj vse začasna poroka lahko prinese, nam povedo ženske, ki so jo izkusile na lastni koži.

Iran

...«Sem zelo svobodomiseln in imam določena stališča o nekaterih stvareh v življenju, ki mi jih nihče ne more vzeti. Velikokrat mi je rekel:« Jaz sem tvoj mož.» Želel me je kontrolirati in zahteval, da ga ubogam. Večkrat mi je dejal, naj ne grem na obisk k prijateljem ali sorodnikom, vendar sem delala to, kar sem želela.»

Iran in njen začasni mož Amir sta imela prijetno življenje vse do trenutka, ko je Amirjeva stalna žena odkrila njegovo začasno poroko. Nekega dne so se vsi trije soočili iz oči v oči, ko ju je stalna žena ujela na odhodu na neko zabavo pred njenim apartmajem. Amar je stalni ženi trdil, da je Iran samo prijateljeva sestra, ki jo je pripeljal domov. Nekega dne je Amirjeva žena povabila na kosilo Iran in njenega brata. Med večerjo je budno spremljala Amarja in Iran ter ji kasneje prišepnila na uho: «Če moj mož vara mene z dvema otrokoma, lahko isto naredi tudi tebi.» Seveda je Iran ženi zanikala kakršnokoli razmerje z njenim možem.

Iran trdi, da so prve večje težave nastopile, ko je zanosila. Amir jo je prosil, naj splavi, sama pa si je otroka želela. »To je bila največja in najtežja odločitev v mojem življenju.« Kljub nasvetom prijateljev, jo je Amir prepričal v splav. Trdil je, da je stalna žena rodila tretjega otroka, da doma ni miru, zato si ne želi izgubiti ugodja, ki mu ga daje. Zatrjeval je, da ne more skrbeti za dve družini hkrati. Iran je pristala na splav pod pogojem, da jo kasneje poroči za stalno. Amir obljube o stalni poroki ni nikoli izpolnil....

Tuba

...Bilo je v majhni banki, kjer je Tuba srečala prvega začasnega moža Aqa Rajaba. Bila je ljubezen na prvi pogled. Aqa Rajab ji je obljubil, da bo zanjo naredil vse, da bi zadovoljil njene želje. Zaljubila sta se. Kmalu ji je ponudil začasno poroko. «Skorajda ničesar nisem vedela o začasni poroki,» je povedala Tuba. »Vedela sem samo, da obstaja. Tudi moja družina ni veliko vedela o tem.« Ob sklenitvi začasne poroke ji je Aqa Rajabad dal pogodbeno zavezo, na kateri je pisalo, da ji pripada poročno darilo 50.000 rialov⁵⁰. Po dveh mesecih od podpisa začasne poroke, ji je Aqa Rajaba povedal, da je za stalno poročen, in da njegova žena živi s sinom v Esfahanu. Povedal ji je tudi, da svoje žene ne mara več, da se namerava od nje ločiti.

Aqa Rajab je Tubi najel hišo in ji plačeval dnevne izdatke. »Bila sva skupaj dan in noč,« pravi Tuba. Z izjemo očeta je njena družina poroko odobraval. Vsi so ju obravnavali kot moža in ženo. V drugem letu njunega začasnega zakona je bil Aqa Rajab premeščen na delo v Teheran. Zapustil je Tubo, prenehal plačevati dnevne stroške in odšel, ne da bi ji dal denar ali karkoli uredil za njunega enoletnega sina. Ker ga je ljubila, je odšla za njim. Takrat jo je razočaral še drugič. Ponovno je zanosila, on pa ji še zmeraj ni nudil finančne podpore. Preden je zapustil Teheran, je izkoristil primeren trenutek in ukradel pogodbo o začasni poroki, ki ji jo je dal na poročni dan. Plašna in zapuščena se je Tuba kljub vsemu odločila vložiti tožbo proti Aqa Rajabu. Tuba ni imela dokaza o njunem razmerju in poročnem darilu, ki ga ni nikoli dobila. Aqa Rajabad je na sodišču sicer priznal očetovstvo obeh otrok, vendar kasneje za njiju ni nikoli plačeval prispevkov. Zato se je morala Tuba zaposliti. Za zaslužek je pazila tuje otroke, svoja dva pa poslala k mami, v

⁵⁰ Iranska denarna enota

zameno za majhno vsoto denarja. Žal se je deklica utopila v bazenu, za kar je Tuba zmeraj obtoževala in preklinjala Aqa Rajabuda, saj se to ne bi zgodilo, če ji tega ne bi naredil in je ne bi tako prizadel.

Tuba je kasneje sklenila še eno začasno poroko z moškim po imenu Riza. Skoraj leto po sklenitvičasne poroke je izvedela novico o njenem začasnem možu, da načrtuje stalno poroko z drugo žensko. «Bila sem tako nesrečna. Prijatelji in znanci so mi pripovedovali o pripravah njegove stalne poroke. Zame ni nikoli pripravil nobene zabave. Takrat sem bila v šestem mesecu nosečnosti, vendar otroka nisem obdržala.» Tuba se spominja, kako ji je Riza izražal ljubezen. Preden je postala njegova začasna žena, jo je skušal prepričati, da njen sin potrebuje očeta. Ko je pristala na poroko, se je njegov odnos popolnoma spremenil, saj je dečka velikokrat pretepal.

Na vprašanje, ali bi se še kdaj začasno poročila, je Tuba odgovorila: »Nikoli več se ne bom začasno poročila. Sprva sem mislila, da se začasno poročajo samo slabe ženske, ampak jaz nisem slaba ženska. Sedaj obžalujem, da sem se začasno poročila. Zmeraj sem upala, da bo začasen zakon vodil v stalen zakon. Oba moža sta prisegla na Koranu, da bosta živela z mano, vendar sta me oba preslepila. Moje pravice so bile kršene, kot začasna žena pa tega ne morem dokazati. Danes moške sovražim, sovražim celo svoje brate. Biti začasna žena se v okolju dojema kot nekaj slabega. Ljudje na takšen par ne gledajo kot na stalnega moža in ženo. Tudi, če ima mož deset žena, je bolje biti ena izmed njegovih stalnih žena, kot pa začasna žena.«

Tuba preživi veliko časa s prijateljicama, ki sta prav tako začasno poročeni in zaposleni. Njihov pogovor pogosto nanese na njihov položaj, v katerem so se znašle. Velikokrat se sprašujejo: » Zakaj smo tako nesrečne? Zakaj nismo poročene za stalno? Zakaj moramo delati, sprejemati naročila, konstantno pozdravljati, zavijati enkrat na levo, enkrat na desno? Zakaj nimamo možev, ki bi skrbeli za nas in nas podpirali ?«...

Shanin

...Zia je obljubil Shanin, da jo bo poročil, ji kupil veliko hišo in jo celo odpeljal v Ameriko. Nikoli v življenju ni bila tako srečna. Veliko je obljubljal, vendar obljube ni nikoli izpolnil. Medtem je njegova družina izvedela za njuno razmerje. Njegov sin je odkril njeno telefonsko številko in ji pričel groziti. Zia se ni odzival na sinove klice, Shanin pa je nanj vedno bolj pritiskala, da se poročita. Tako je določil datum registracije poroke. Tik pred poroko ji je Zia sporočil, da ločitev iz prejšnjega zakona še ni popolna, zato ji je predlagal začasno poroko. Shanin se je počutila ujeta in zavezano. Zaradi skrbi, da ga ne bi izgubila, se je odločila za začasno poroko. Tako sta sklenila vseživljenjsko začasno poroko, za katero jo je Zia prepričal, da je enakovredna stalnemu zakonu. Shahina sreča je bila brezmejna. Na medene tedne jo je mož peljal na obalo Kaspijskega morja, jo vodil po najboljših restavracijah in hotelih. Ko sta se vrnila v Teheran, jo je vozil na ogled hiš, ki so bile na prodaj. Ko je Shanin pokazala zanimanje za katero od hiš, jo je odvrnil od nakupa, češ, da bosta poiskala še boljšo, takšno, ki bo ustrezala njenemu novemu statusu.

Nekega dne, ko se je približeval konec prvega meseca življenja v začasnem zakonu, se je Zia odločil, da povabi Sharin na njegov dom, kjer je živel s stalno ženo in njunimi otroki. Sramežljivo in z občutkom nedobrodošlice se je Sharin odzvala na povabilo. Sprejela je tudi dejstvo, da bo spala v ločeni sobi. Prenočila je v sobici v zgornjem nadstropju, Zia pa je spal v spodnjih prostorih hiše. Sredi noči sta se sin in stalna žena priplazila v njeno sobo, jo zbudila in jo neusmiljeno pretepla. Zia ni slišal ničesar in je celotno dogajanje prespal. Po tem dogodku jo je odpeljal v sobo za goste, v severni del Teherana. Njena čustva do njega se niso spremenila. Najel ji je stanovanje in ji obljubljal, da ji bo kmalu kupil hišo. Zagotovil ji je, da je plačana najemnina za sobo, in da lahko v njej ostane tako dolgo, kot sama želi. Čez nekaj dni jo je začel prepričevati, naj gre z njim k notarju, da bosta razveljavila začasno poroko. Rekel ji je, da želi preprečiti, da bi ga stalna žena tožila, pa tudi nje ne bi več njegova družina nadlegovala. Zagotovil ji je, da to vsekakor ne bo spremenilo njegovih čustev do nje. Prepričal jo je, da sta skupaj odšla k notarju in preklicala začasno poroko. Vrnila se je v najeto stanovanje, še zmeraj polna upanja in pričakovanj. Čez mesec dni jo je najemnik opozoril, da je napočil čas, da zapusti

stanovanje, saj je bila najemnina plačana samo za en mesec. V obupu je iskala Zio, vendar zaman, nikoli več ga ni videla.

Shanin je spoznala, kako lahkoverna in naivna je bila. V tej zgodbi je bila največja žrtev prav ona. Na vprašanje, ali bi se še kdaj odločila za začasno poroko, je odgovorila: »Če bi v začasni poroki bilo kakšno jamstvo in bi trajala neomejeno, vseživljenjsko, bi se mogoče odločila, ampak v začasni poroki »zavarovane« poti ni.«...

Fati Khanum

...Kakor hitro je bila Fati z Ismaelom sama v sobi, mu je predlagala in predstavila neseksualno začasno poroko. Ko je spoznala, da se Ismael strinja, je predlagala, da se začasno poročita za 24 ur, brez spolnih odnosov, da se nekoliko bolje spoznata. Naslednjega dne je Fati v nasprotju z Ismaelom ugotovila, da nista kompatibilna, vendar je na njegovo željo podaljšala začasno poroko še za štiri dni, ponovno pod pogojem, da ne bosta imela spolnih odnosov. V tem času je živela v njegovi hiši. Dogovorila sta se, da začasno poroko podaljšata še tretjič. Ismael ji je ponudil stalno poroko, kar je tudi izpolnil. Na vprašanje, kaj ženske motivira, da se odločijo za začasno poroko, je Fati odgovorila: »Ženske se poročijo začasno, ker potrebujejo denar. Veliko je revnih, lačnih in želijo najti pot, da bi zadovoljile to potrebo. Nekatere ženske se za začasno poroko odločijo zaradi spolnosti. Prijetno je biti začasna žena. Moški si želi biti s tabo ves čas, saj je za tebe plačal. Ponavadi gre za kratko časovno obdobje, ki ga želi izkoristiti. Ve, da obstaja njegova stalna žena, h kateri se zmeraj lahko vrne, zato se mu ne mudi.« Ko ji je bilo postavljeno vprašanje, zakaj se za začasno poroko ne odloči več žensk, glede na to, da je vse skupaj tako preprosto, trdi: »Zato, ker ženske na začasno poroko gledajo zaničevalno. Še posebej za časa vladanja Pahlavija. Danes se za začasno poroko odloča več žensk v primerjavi s takratnim režimom, saj se zavedajo določenih prednosti, ki jih daje začasna poroka.«

Furugh Khanum

...Njuna poročna formalnost je potekala pri Furughini šivilji, kjer je bil prisoten tudi mula, vendar njun zakon ni bil registriran, kar je ni posebej motilo in skrbelo. Tudi, če bi njegova prva in stalna žena zvedela za njuno razmerje, ju ni mogla tožiti in dokazati njunega razmerja, saj ni bilo registrirano.

Haci ni želel, da bi njegova prva žena izvedela za drugo ženo, saj so takrat morali pridobiti dovoljenje sodišča, če so želeli poročiti drugo ženo. Da so se izognili kaznim, so druge žene poročili samo začasno.

Furugh trdi: »Ko se dva ljubita, je registracija poroke brez pomena. Prvi pogoj medsebojnega spoštovanja v partnerstvu je ljubezen. Jaz ljubim Hacija in Haci ljubi mene.« Ko ji je Haci dal ček v vrednosti 2000 rialov kot poročno darilo, mu je povedala:« Kaj mi bo poročno darilo. Moje poročno darilo je tvoja ljubezen, tvoje spoštovanje, tvoja vljudnost in tvoja človečnost.«

Ko je Hacijeva družina izvedela za njegov začasni zakon, ga ni obtoževala. Celo njegova mama in sestra so prišli k Furugh občasno na obisk, čeprav so si bili s prvo ženo bliže. Furugh je žarela od sreče, ko se je spominjala dogodkov, ki so jo pripeljali do začasne poroke s Hacijem. Zgleda, da je njeno ustaljeno življenje pripeljalo do prijetne rutine. Haci ji je najel stanovanje in jo redno obiskuje. Zmeraj, ko je njegova prva žena odsotna ali zapusti mesto, Haci ostane pri njej. »Ne izmikam se njegovim prihodom in odhodom, zmeraj ga sprejemem, kadar pride. Navsezadnje je večji del njegovega spolnega življenja prisotnega tukaj.«

Ma'sumih

... Prodajalec kebaba- *kababi* se je zanimal za njo in ji ponudil začasno poroko za tri mesece. Ma'sumah ni točno vedela, kaj je začasna poroka, vendar je ponudbo sprejela, saj ni več prenesla domačih razmer. Medtem je zanosila, ampak zaskrbljena in prestrašena zaradi očetove reakcije, s katerim se ni razumela, je pobegnila v Teheran, ne da bi začasnemu možu to povedala. Njena reakcija je bila posledica sramu začasnega zakona in nosečnosti. V Teheranu je Ma'sumiha živela v enem izmed mestnih getov. Njen boj za

obstanek jo je pripeljal do tega, da je na ulicah prosjačila. S pomočjo sosedov je našla delo hišne pomočnice. Po porodu se je vrnila v Qazvin, kjer je poiskala *kababija*, otrokovega očeta. Ta je v času, ko je bila Ma'sumih odsotna, razširil svojo prodajalno, se poročil s sestrično in pričakoval njunega prvega otroka. Ko jo je zagledal, je ni želel poznati. Zanikal je očetovstvo in ji predlagal, naj otroka odvede v sirotišnico. Želela si je, da bi spet videla svojo mamo, vendar si po vseh dogodkih ni upala obiskati staršev. Vrnila se je v Teheran, kjer se je zaposlila v tovarni, majhno deklico pa odvedla v sirotišnico. Povedali so ji, da lahko deklico obišče enkrat na teden in ji dali prepustnico, ki jo je po nesreči izgubila. Svoje deklice dolgo ni videla, saj ji brez prepustnice niso dovolili vstopiti v sirotišnico. Ob ponovnem obisku so ji dejali, naj deklico odpelje, saj nimajo zanjo več prostora. Ma'sumih jih je želela prepričati, da bi deklica še lahko ostala, vendar zaman. Vrnili sta se nazaj v svojo sosesko, kjer je imela soseda, ki je bil do nje zelo prijazen. Bil je kadilec opija nekje srednjih let. Bil je ljubeč do matere in otroka, celo začasno poroko za dva meseca ji je ponudil. Ma'sumih jo je sprejela. Z njima je preživel precej časa in kadar mu je ostalo kaj denarja pri prekupčevanju opija, je deklici zmeraj kupil kakšne bonbone in sladkarije. Bili so kot majhna družinica, vendar sreča ni trajala dolgo, saj je začasen mož umrl v prometni nesreči. Tako je Ma'sumih z deklico še drugič ostala osamljena in ranljiva. Ponovno je začela iskati novega *očeta*, vendar zaman. S svojim imetjem se je odpravila v Qom, kjer se je pridružila mnogim drugim ženskam, ki jim je ta sveti kraj postal dom...

Mahvash Khanum

...« Nepošteno je, da ženska sprejme začasno poroko za dve uri, potem pa temu sledi 45 dni vzdržnosti.» Povedala je, da se začasno poroči zaradi spolne potrebe in si želi, da bi se lahko začasno poročila vsako noč. Prišla je v Qom, kjer je zelo preprosto najti moškega in se začasno poročiti. »Moj prvi stalni mož je bil mlad in lep, vendar se je od mene ločil. Drugi mož pa je bil star, ni maral žensk, pa tudi ločiti se ni hotel. Z njim sem trpela šestnajst let. Postala sem depresivna in obupana. Bila sem mlada in željna spolnosti, vendar on ni čutil nobene spolne potrebe. Vse, kar si je želel, je bila dobro pripravljena hrana.« Kmalu za tem, ko ji je mož umrl, je sklenila prvo začasno poroko. Z

namenom, da bi našla stalnega moža, jih je sklenila še veliko. Ker ni imela priložnosti za stalni zakon, je raje izkoristila začasen zakon, včasih samo za tri ali štiri mesece. S poročnim darilom se lahko preživlja. Včasih sprejme ponudbo za uro ali dve, da zadovolji svoje spolno poželenje. Z njenimi besedami povedano: » Poročila bi se vsako noč, če bi se lahko.« Krajšečasne poroke se odvijajo v hotelih v Qomu. » Na romanje prihaja veliko moških in neverjetno veliko se jih želi tukaj začasno poročiti. To so moški različnih starosti, mladi, stari, revni, bogati in iz različnih okolij.« Prav tako Mahvash Khanum komentira položaj žensk in pravi: »Kaj naj ženska naredi, če si želi stalne poroke in spolnosti, pa ne najde moškega? Začasna poroka je vsekakor bolje kot nič. Vedno ne gre le za denar, za finančno podporo, ampak želi ženska zadovoljiti svoje čute in spolni nagon. To pa ji omogoča le začasna poroka, kajti tako pri tem dejanju ne greši.« Nato še doda: » Če mi moški plača, je dobro, če mi ne plača, se ne pritožujem, saj me navsezadnje zadovolji.« Na vprašanje, kako se zaščiti pred spolno prenosljivimi boleznimi, je odgovorila, da je zmeraj pozorna in izbirčna pri izbiri moškega. O zaščitnih sredstvih, razen kondoma, ni vedela veliko, je pa dejala, da tudi kondoma ne uporablja, saj ta uniči užitek, navsezadnje tudi »roža potrebuje dež.«...

11. ŽENSKO VPRAŠANJE V IRANU

Zgodovinsko gledano so ženske v Iranu živele v napredni družbi in bile deležne več enakopravnosti in svobode kot ženske v sosednjih deželah. V predislamskem obdobju arheološki dokazi kažejo, da je imela povprečna ženska pravico do dela, imetja lastnine, prodajanja in dajanja posesti v najem, obenem pa dolžnost plačevanja davkov. Imele so pomembne položaje v organizaciji dela in celo v vojski. Tudi v obdobju vladavine dinastije Sasanidov, ženskam pravice niso bile formalno odpravljene. Kot že omenjeno, je Mohamed bil prvi, ki je specificiral pravice žensk, ko je spoznal, da imajo moški in ženske različne pravice in odgovornosti, v resnici pa je za iranske ženske prihod islama in Arabcev v 7. stoletju pomenil pričetek pojemanja njihove moči, saj so nekatere njihove pravice zamrle. Pojavilo se je pravilo islamskega kodeksa oblačenja za ženske, pojav poligamije je postal še bolj uveljavljen, družinski zakoni so bili v veliki meri v korist moškemu (Burke 2004, 51).

Šah Reza Pahlavi je pričel z zakonodajo, ki se je dotikal ženskih vprašanj in leta 1931 z zakonom dovolil, da ženske lahko zahtevajo ločitev, kar je bilo pred tem nemogoče. Pred tem so se dekleta lahko poročala pri devetih letih, šah pa je premaknil najnižjo starostno mejo na petnajst let. Leta 1936 je bil šolski sistem zasnovan za dekleta in fante enakopravno in isto leto je ukinil nošenje tančic. Šah je prav tako ženske spodbujal, da se zaposlijo tudi izven doma. Mešana srečanja spolov tako v javnosti kot v privatni sferi so postala družbena norma. V obdobju dinastije Pahlavi je bila vlada glavni pobudnik za spremembo tradicionalnega spolnega razločevanja. Ženskam na službenih potovanjih je vlada s predpisi preprečevala zakrivanje tančice in spodbujala mešano sodelovanje na različnih javnih srečanjih. Zadnji šah je dal leta 1962 ženskam volilno pravico in šest let kasneje je bil ratificiran »zakon o zaščiti družine«, eden najbolj naprednih zakonov na Srednjem vzhodu, ki je ženske vsaj na papirju izenačil z moškimi in omejil mnogoženstvo z zahtevo po pisnem privoljenju prvih žena, zakoni o ločitvi pa so ženskam postali trdnejši in dostopnejši. Vendar je šahova propaganda vrsto let prikazovala položaj iranskih žensk pretirano rožnato (Lipušček 1982, 234). Pravice, ki so

jih ženske dobile med šahovo oblastjo, so bile podeljene zgolj zato, ker jih je šah želel podkupiti in pridobiti na svojo stran (Internet 19)

V obdobju Iransko islamske revolucije so se stvari spremenile. Ženske so se ponovno morale pokriti⁵¹, spodnja poročna meja za dekleta je padla na devet let in družba je postala strogo ločena po spolih. Ženske se v javnosti niso smele pojaviti z moškim, ki ni bil njen mož ali sorodnik, lahko so bile bičane, če niso bile primerno oblečene in so neprimerno nosile naglavne rute oziroma bile naličene. Potovanje ni bilo dovoljeno brez dovoljenja moža ali očeta, ženska je lahko bila zaradi prešuštvovanja kamenjana do smrti. Družinski zakoni so padli v roke verske oblasti in njihovih sodišč, kar je posledično pomenilo, da se ženska brez moževega dovoljenja ni mogla od njega ločiti in v vsakem primeru je bila ob pravico skrbništva nad otroci. Homeinijev režim je uvedel drastično zmanjšanje ženskih aktivnosti zunaj doma. Izključene so bile iz številnih družb, iz vlade in politike, nič več niso bile zaposlene na sodiščih, v medijih in zabavni industriji. Ženske na visokih družbenih pozicijah kot Shirin Ebadi, uspešna pravnica, dobitnica Nobelove nagrade 2003, so bile ob službo in veliko jih je obupalo nad nadaljevanjem njihove karijerne poti, ki jim je bila kot ženskam zatrta. Vendar v tem obdobju ženske niso izginile za hišnimi zavesami. Iranske ženske so postale bolj emancipirane, se pričele upirati in nasprotovati takšnemu položaju. V desetih letih od ustanovitve islamske republike je zaposlenost žensk sicer padla z 11,1% na 6,8%, vendar v tem obdobju ženske niso izgubile volilne pravice in pravice do lastnine. V resnici se je v tem obdobju povišala izobraženost in pismenost žensk, saj so se tradicionalne družine počutile varne poslati svoje hčere na univerzo, zaradi obveznega pokrivanja (Burke 2004, 52).

⁵¹ Hedžab, tančica ali bolje rečeno pokrivalo, je postal resen problem in ena izmed najbolj vročih tem islamske revolucije. Nošenje čadorja ni bilo uzakonjeno kot obvezno črno pokrivalo žensk, bilo je pa uzakonjeno, da si ženske v javnosti pokrijejo lase in kožo, razen obraza in rok. Zakon je bil zelo sporen predvsem za posvetne ženske srednjega razreda. Za večino žensk, ki so čador nosile pred revolucijo, pa ni predstavljal posebnega problema (Internet 11) Zato nošenje čadorja in pokrival tudi ni bilo pravično do tistih žensk, ki tega niso odobravale in so po revoluciji poskušale dokazati, kako je to nošenje zahodnjaško, nekulturno, nehumano in nedemokratično. Homeini pa je odgovarjal s preprostim odgovorom, da »vse ženske na vzhodu nosijo narodna oblačila. Če so lahko Indijke oblečene v sari, zakaj ne bi naše nosile čadorja...to poudarja dostojanstvo žensk« (Lipušček 1982, 232).

Po tolikšnem poslabšanju položaja žensk v Iranu po islamski revoluciji in po vojni med Iranom in Irakom se je začel razvijati ženski aktivizem proti takšnim trendom. Iz posvetnega in verskega odbora do klerikalnih zagovornikov diktature se je razvil iranski feminizem. Iranske feministke zagovarjajo zahteve žensk, v ospredju pa so predvsem kampanje proti obveznim tančicam, dogovorjenim porokam, družinskemu nasilju na področju države, družine, civilne družbe in politike, feminizem pa naj bi osvobodila ideologija za iranske ženske, ki so želele pobegniti od strogosti in diskriminacije islamske ideologije (Internet 20).

Sredi devetdesetih let so bile zahteve po družbenih reformah najmočnejše, nekatere med njimi so začele dobivati tudi svojo obliko. V tem času se je začelo gibanje za državljanske pravice, v katerem so imele ženske zelo pomembno vlogo in so tudi veliko dosegle. Prišlo je do reinterpretacije islamske ideologije, ki se je preoblikovala v bolj prijazno branje v odnosu do žensk. Ženske tematike so končno pridobile na pomembnosti in politiki jih niso mogli več ignorirati. Dekleta se niso več poročala z devetimi, ampak s trinajstimi leti. Vedno več žensk je bilo zaposlenih na višjih položajih, tudi v politiki. Predvsem so želele ukiniti diskriminacijo na delovnih mestih in v šolah, končati spolno ločevanje in pridobiti več dostojanstva v družbi (Internet 21).

11.1 Iranske ženske danes

Iran je danes država, kjer so ženske bolj izobražene kakor moški, saj 60% študentov predstavlja ženska populacija, kakor tudi univerzitetnih profesorjev. Iranske ženske so obdržale volilno pravico in pravico do izvolitve v parlament, čeprav je od takrat bilo le majhno število žensk izvoljenih v parlament. Danes ženske zasedajo parlament in delujejo v kabinetih ministrstev. Vse to dokazuje, da so se uspele nekoliko povzdigniti znotraj fundamentalističnega reda (Internet 21).

Kljub kulturni, socialni in zgodovinski dediščini iranskih žensk jim je še vedno Islamska Republika vsilila diskriminirano ureditev. Diskriminacijo lahko opredelimo kot posebno obnašanje do osebe, skupine oziroma kot različno obravnavo oseb, zaradi njihovih

posebnosti, ki so označene kot drugačne, in zaradi njihove pripadnosti »zaznamovanim skupinam«. Ob tem je prav tako potrebno omeniti spolno diskriminacijo, ki je neenako obravnavanje ljudi glede na spol in se v Iranu kaže na različne načine. Moški lahko poroči štiri žene in neomejeno število začasnih žena ter se loči kadarkoli želi. Ženina želja po ločitvi ni dovolj. Glede na iransko pravo je žensko življenje vredno polovico moževega življenja, žensko pričanje na sodiščih je še zmeraj polovične veljave v primerjavi z moškim pričanjem. Ženske še zmeraj potrebujejo možovo dovoljenje za delo, potovanje ali zapustitev države (Internet 21). Skrbništvo po ločitvi, po otrokovem dopolnjenem sedmem letu starosti, avtomatsko pripada očetu. Ženska je še zmeraj v primeru, da ji dokažejo prešuštvo, kamenjana do smrti. Trinajstletno dekle je lahko obsojeno za kaznivo dejanje, fantje pa so odgovorni za enaka dejanja pri petnajstem letu. V Iranu ženska ne more postati predsednica, tudi vhoda na stadion za ogled nogometne tekme ne more prestopiti (Internet 7). Da se ženske izognejo nekaterim diskriminiranim zakonom, ima pomembno vlogo ravno poročna pogodba, saj se z njo zaščitijo v primeru ločitve, kar pomeni, da v pogodbi navedejo, da imajo kot ženske pravico do nje. Ločijo se lahko tudi v primeru, če mož poroči drugo ženo. Še bolj se ženske zavarujejo, če mož podpiše pogodbo, v kateri je dodano, da se bodo zaposlile, potovale po Iranu in izven države brez moža, da pripada skrbništvo nad otrokom po ločitvi njej. Seveda pa mora biti ženska o takšni obliki pogodbe seznanjena, kar pa se v neizobraženih krogih le redko zgodi.

Pa vendar so danes Iranske ženske zmožne sedeti v parlamentu, voziti, voliti, kupovati zemljišča in delati. Danes je v Iranu procent ženske pismenosti 70,4% in v prejšnjih letih je bilo kar nekaj serij manjših zmag na strani žensk. Tako so si na primer reformisti uspeli pridobiti pravico, da dekleta sedaj lahko študirajo tudi v tujini (Internet 21).

Mlada dekleta so izgubila strah pred tem, da bi bile na ulicah videne z moškim, s katerim niso v sorodu in mnoge izzivajo takšno omejitev. Aktivisti, kot je Shirin Ebadi, ki dela kot pravnica in borka za človekove pravice, vztrajajo, da so znotraj islama zajete vse človekove pravice in vse, kar je potrebno, je več intelektualne interpretacije. Iranske ženske so pogumne, močne in nadaljujejo z izobraževanjem. Mnogo iranskih žensk trdi,

da je zakrivanje ena izmed njihovih zadnjih skrbi, bolj pomembne so spremembe institucionalnih diskriminacij, vrojenih v iransko družbo in zakone. Bivši reformist Elaheh Koulaie je rekel:« *Mi Iranci moramo spremeniti dojemanje samih sebe in dojemanje moških in ženskih vlog*«. Zagotovo je, da bodo Iranske ženske branile svoje pravice in počasi krušile represivni sistem, pa naj si bo to z izzivalno rdečo šminko, ustvarjanjem vizionarnih filmov, ali z načinom postati strokovnjakinja za pravno interpretacijo in zmagati za Nobelovo nagrado (Burke 2004, 52).

Katayoon Shahabi, Iranska producentka in distributerka, trdi: “ *Videli smo revolucijo in videli smo vojno. Ampak stvari se premikajo, kakor reka. In kot veste, je reka neustavljiva.*” (Internet 7)

12. RAZPRAVA IN SKLEP

Ker začasna poroka ni nujno registrirana, je težko govoriti o številu začasno poročenih parov, vendar je znano, da se v večini za začasno poroko odločajo mošje, ki so že poročeni in prihajajo iz različnih socialnih okolij. Ženske, ki se začasno poročijo, so ločenke ali vdove, ki po večini izhajajo iz nižjega socialnega razreda.

Vsekakor je začasna poroka že v zgodovini predstavljala neko alternativo zadovoljitve spolne potrebe. Iz raziskave je razvidno, da se poleg zadovoljitve spolnega poželjenja, pojavijo še drugi vzroki, ki napeljujejo k podpisu začasne poroke. Kot enega izmed vzrokov lahko štejemo željo po zmanjšanju spolne segregacije, možnost potovanja, ki omogoča tudi več svobode. Za nekatere ženske začasen zakon pomeni vrata v samostojno življenje, ki jim ga je sprva omejeval nadzor staršev, kasneje morda stalni mož.

Partnerja lahko začasno poroko izkoristita v prid, da se bolje spoznata, preden se odločita za stalno poroko, kar naj bi po mnenju strokovnjakov prineslo zmanjšano število ločitev. Začasna poroka je med drugim rešitev ločenim in ovdovelim ženskam, saj jim daje možnost, da si najdejo novega partnerja. S tem, ko ženska prejme poročno darilo, o katerem se s partnerjem vzajemno dogovori, pridobi tudi določeno finančno podporo. Navsezadnje ne smemo pozabiti na silo ljubezni, ki velikokrat ne pozna meja. Dva, ki se ljubita, si želita drug drugega ob vseh nemogočih okoliščinah, ki ju obdajajo, jima prav začasna poroka omogoča pot drug k drugemu. In zakaj imajo Iranci po vsem tem tako ambivalenten odnos do začasne poroke? Eden izmed prvih vzrokov je ta, da začasno poroko vidijo kot zlorabo instituta, saj je glavni element prekrite oblike prostitucije. Iz nekaterih intervjujev je prav tako razvidno, da začasna poroka ženskam ne prinese jamstva in vsekakor ne takšne gotovosti kot stalni zakon. Velikokrat je ženska v začasni poroki izkoriščen člen, saj po preteku pogodbe ostane brez kakršnegakoli finančnega ali bivanjskega zavarovanja. Začasni mož je namreč po preteku pogodbe ni dolžan preživljati in ji zagotavljati bivanjskih razmer. Po večini ostajajo obljube začasnih mož, da bodo začasno ženo nekega dne poročili za stalno, se ločili od svojih stalnih žena, ji kupili hišo, le sanje in prazne obljube, ki vodijo ženske v še večje nezadovoljstvo,

razočaranje, občutek manjvrednosti in nezmožnosti, da zapustijo socialno dno. Kljub temu, da naj bi bila oba instituta, začasna in stalna poroka, v očeh vladajočih enakopravno priznana, o tem ne moremo govoriti, saj med njima prihaja do razlik. Govorimo o socialni, finančni in starševski gotovosti oziroma jamstvu, ki je ženska pri začasni poroki ni deležna. Prav tako ni deležna dedovanja po možu. Če še pogledamo iz pravnega vidika, vidimo, da začasna poroka v primerjavi s stalno ni nujno registrirana, posledično tudi nima nobene pravne podlage in veljave, na kateri bi se zadeve, kot so skrbništvo nad otrokom, preživljanje, dedovanje, lahko sodno obravnavale.

Otroci, rojeni v začasnem zakonu, so ponavadi nezaželeni, veliko moških jih ne prizna, kar posledično pomeni, da je otrok izpostavljen stigmatizaciji od samega rojstva naprej in celotna skrb za otroke pade na materina ramena. Ker si ob sebi želijo nekoga, ki bi jim ob tem stal ob strani, pa naj si bo to moralno ali finančno, se jih veliko ponovno odloči za začasno poroko. Krog s časovno definiranim koncem pa se velikokrat ponovi v isti obliki, saj ženskam dolgoročno ne daje novih življenjskih moči, temveč obratno. Zaradi neodobravanja rojstev otrok iz začasnega zakona je prisotna tudi ilegalna oblika abortusa, ki pogosto iz malomarnosti, premalo poglobljenega znanja in usposobljenosti, terja določeno število žrtev.

Ženska se v začasni obliki zakona pojavi tudi v neenakopravnem položaju v primerjavi z možem, kar potrjujejo dejstva, da ima lahko mož neomejeno število začasnih žena, medtem ko je ženska lahko poročena samo z enim. Ženska se mora po preteku pogodbe petinštirideset dni vzdržati spolnosti, šele takrat se lahko ponovno poroči. Čeprav za tem institutom stoji ugotavljanje očetovstva, se mož lahko poroči takoj po izteku ali po razveljavitvi pogodbe, ki jo lahko doseže brez ženinega soglasja.

Vsa ta dejstva posledično prinesejo različna videnja, kaj začasna poroka je. Za nekatere je to legalna oblika prostitucije, za spet druge le finančna korist oziroma začasen socialni tampon, ki ublaži socialno dno nekaterih žensk, ki so v družbi prvotno že diskriminirane zaradi samega socialnega statusa in tako še drugič diskriminirane zaradi statusa začasnega zakona, na katerega so prisegle. Pri vsem tem pa je zmeraj bolj izpostavljeno

vprašanje žensk in ne moških. Nekatere ženske so neverjetno močne in izvajajo nevsakdanje korake, kot je na primer začasna poroka, druge sledijo pravilom in funkcijam znotraj družbenega parametra, ki jih je družba označila sprejemljive za ženski spol. Zakaj je potemtakem začasna poroka bolj sprejemljiva za moškega, ki se zanjo odloči zaradi spolnega poželjenja, pobega vsakodnevnim rutinam, ne da bi njegova stalna žena in otroci izvedeli za to, pa vendarle bili prevarani v imenu boga, in na drugi strani nesprejemljiva za žensko, ki je prav tako spolno bitje s svojimi željami? Ženska, ki hrepeni po boljšem življenju in je pri tem velikokrat izigrana, je tudi družbeno obsojena v primeru zadovoljitve spolne sle, ki je v primerjavi z moško deležna precej negativne etikete, pa naj gre za območje Irana ali Slovenije.

Islam je na področju zakonske zveze veliko prispeval k boljšemu položaju žensk v takratnem času. Zakonsko zvezo je namreč razglasil za sveto, s čimer velja edino zakonito mesto spolnega akta. Vendar je v 21. stoletju v očeh zahoda muslimanska ženska, kljub temu, da je poročena, diskriminirana. Današnji svet, prepleten z globalizacijo, demokratizacijo, kapitalizmom in univerzalnimi pravicami, ki zadevajo in izpostavljajo tudi ženske pravice in vprašanja, se na drugi strani spopada z multikulturalizmom in posebnostjo tako posameznikov kot tudi posameznih nacionalnih identitet. Da je bližina posameznikov in določenih nacij in delov sveta še bolj očitna, pripomorejo informacijske tehnologije z mediji na čelu, ki suvereno izvajajo invazijo v dnevne sobe posameznikov in bombandirajo posameznikov vsakdan. Nenehno poudarjanje in povečevanje zahodne paradigme, modernizma, postmodernizma, kot edine sprejemljive in prave vizije sveta, je več kot očitno. Prav tako očitna je nenehna stigmatizacija česarkoli zakritega, mističnega in nefeminiziranega. Potrebno je še omeniti, da Zahod velikokrat ignorira različne možnosti in načine življenjske prakse žensk, pri čemer gre med drugim za neprepoznavanje in necenjenje različnih tradicij in kompleksnosti islama v odnosu do Zahoda, ki se ima za superiornega. Hkrati pa je očitno, da je definicija pravice in svobode med zahodno in islamsko žensko v osnovi drugačna v smislu konstrukta, vsebine in pomena. Zahodna kultura po večini z očitki in prezirom vrednoti vzhodne vzorce kulture, ne da bi pri tem pobliže spoznala, kaj vse je k temu botrovalo. Ne gre zanikati predvsem mnogih zgodovinskih in kulturnih dejavnikov,

družbenih vzorcev, ki so se globoko zasidrali v kulturo in so v očeh zahodnjakov nepoznani. Začasna poroka ima prav tako dolgo tradicijo in je del družbe, na katero so vplivali različni dejavniki. Postavljena je v drugačen družbeni okvir, kakršen je Zahodu neznan, saj se s takšnim institutom ni nikoli srečeval in ga zato tudi težje razume ter vrednoti po svoje. Vendar, če izvzamemo kulturocentrično in etnocentrično vrednotenje začasne poroke v Iranu, je razvidno, da se je tako institut začasne poroke kot položaj ženske spreminjal in se še zmeraj. To pomeni, da je določena družba in vse kar jo obdaja, živa celica, ki se odziva na zahteve, potrebe, spremembe in dogajanja v njej, vendar so si pogledi na odzive različni, kakor so si različne tudi družbe med seboj. Prav takšna raznolikost pa naj si bo ta prostorska, politična, kulturna ali socialna, nam daje odgovor, zakaj začasne poroke in položaja žensk v islamskem svetu ne moremo razumeti vsi na isti ali podoben način.

13. PREDLOGI

Na osnovi mojih ugotovitev in sklepov predlagam, da se raziskava diplomske naloge v prihodnosti nadaljuje in sicer predvsem v smeri spremljanja tematike preko različnih medijev. V poštev bi prišel tudi obisk Irana, da bi opravili intervjuje z ženskami, ki bi o tej tematiki bile pripravljene javno spregovoriti. Na temo začasne poroke in Irana bo v sodelovanju s Polono Primožič organizirano predavanje v občini Lenart. Upam, da ga bova lahko izpeljali še po mnogih krajih po Sloveniji. Osnovni namen je približati kulturo in običaje islama, Irana samega po sebi, njegovo posebnost začasne poroke in vpeljati smernice, kaj vse nas »zahodnjake in vzhodnjake« dela med seboj različne. Pri tem pa je potrebno izpostaviti še naše poglede na njihovo kulturo in obratno ter kdo ima o tem pravico do sodbe, govora o človekovih pravicah in diskriminaciji. Pomembno je, da se zavedamo, da islam nima samo ene plati, ampak je religija, ki je tako kot vse druge, sestavljena in interpretirana iz različnih vidikov. Tega bi se morali zavedati tudi socialni delavci. Želim si, da bi o tej tematiki bilo spregovorjeno tudi na Fakulteti za socialno delo, saj se v prostoru, v katerem živimo in delujemo, srečujemo tudi s takšno kompleksno tematiko in problematiko.

14. LITERATURA IN VIRI

- Afaray, Janet, *Sexual Politics in Modern Iran*, Cambridge University Press, New Your 2009
- Afshar, Haleh, *Islam and feminism: An Iranian case study*, St. Martin's Press, New York 1998
- Asad, Muhammad, *Islam na raspaču*, El-Kalem, Sarajevo 2002.
- Barlas, Asma, *Believing Woman' in Islam. Unreading Patriarchal Interpretations of the Quar'an*, University of Texax Press, Austin 2004
- Bouhdiba, Adb al- Wahab, *Vrt milovanja*, Liljan, Sarajevo 1994
- Cerar, Miro ml., *Pogledi nekaterih vzhodnjaških in drugih tradicionalnih oziroma religioznih pravnih sistemov na človekove pravice*, *Pravnik* 48(1-3), 127-141 (1993).
- Delcambre, Anne-Marie, *Mohamedov prerok*, DZS, Ljubljana 1994.
- Doi, ' Abdur Rhman I., *Shari'ah. The Islamic Law*, Ta Ha Publishers, London 1984.
- Džanović Ibrahim, *Islamski brak*, El- kalem, Sarajevo 2004
- Elide, Mircea, *Zgodovina religioznih verovanj in idej I-III*, DZS, Ljubljana 1996.
- Etianne, Bruno, *Radikalni islam*, Cankarjeva založba, Ljubljana 2000.
- Floor, Willem, *A Social History of Sexual Revolution in Iran*, MAGE Publishers, Washington 2008
- Fyzee A., A., Asaf, *Outline od Muhammadan Law*, Oxford University Press, Delhi, Bombay, Calcutta, Madras, 1974
- Grasmann, Günter, *Uvod v velike sodobne pravne sisteme*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1998-1999
- Haeri Shahla, *Law of Desire. Temporary Marriahe in Shii'in Iran*, Syracuse University Press, New York, 1989
- Handžić, Mehmed, *Islamske teme*, Ogledalo, Sarajevo 1999.
- Harcet, Marjana, *Islamski feminizem med sekularizacijo in etizacijo vere*, *Družboslovne razprave XXIII* (54), 25-41, 2007.
- Haverić Ismail, *Izeta*, *Islamski brak i porodica*, Haver, Sarajevo 1991

Howard, Judith A., Gender, politics, and Islam, University of Chicago Press, Chicago 2002

Karić, Enes, Tesfir, Bosanska knjiga, Sarajevo 1995.

Kečanovič, Bečir, Oris šeriatskega prava, Pravnik 54 (4-5): 144-167, 1999

Koran, Žepna knjiga, Učila internation, Tržič 2005

Langley, Myrtle, Verstva sveta: Kratek pregled, vodnik po verah, ki oblikujejo svet, Ognjišče, Koper 1994

Leksikon Sova, 4., dopolnjena in posodobljena izd., 1. natis, Cankarjeva založba, Ljubljana 2006

Leskošek, Vesna, Družbena sprememba in njihovi učinki, Socialno delo za enake možnosti za vse, 3. kongres socialnega dela, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana 2007

Lipušček, Uroš, Iran proti Iranu, Založba Borec, Ljubljana 1982.

Mir-Hosseini, Ziba, Islam and gander: The religious debate in contemporary Iran, Princeton University Press, Princeton 1999

Motzki, Harald, The origins of islamic jurisprudence: Meccan fiqh before the classical schools, Lieden, Boston, Koln: Brill 2002.

Nafasi, Rasoul, The Genesis of Clerical State in Iran, Telos: a quartely journal of critical though (51), 197-205, 1982.

Nasir, Jemal. J, The Islamic Law of Personal Status, Kluwer Law International, 2002

Nasr, Seyyed Hossein, Islam: Religija, zgodovina in civilizacija, Litera, Maribor 2007

Natek, Karel, Države sveta 2000, Mladinska knjiga, Ljubljana 1999

Nettler Roland R., Past trails and present tribulations : A muslim fundamentalist's view of Jews, Oxford: Pergamon Press 1987.

Smith, Huston, Svetovne religije, Založba Obzorja, Maribor 1996.

Smrke, Marjana, Svetovne religije, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2000.

Sušić, Mustafa, Usulu-l-fikh: Metodologija islamskog prava, Al Shams Printing Press, Sarajevo 1996.

Šterbenc, Primož, Šiiti:Geneza, doktrina in zgodovina odnosov s Suniti, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2005.

Thorval, Yves, Islam: Mali leksikon, Mladinska knjiga, Ljubljana 1998.

Tuhmaz Abdulhamud Mahmud, Hanefski fikh, Haris Griabus, Sarajevo 2003

Venician, Gia, Islam in ženske v družbi. Magistrska naloga, Ljubljana 2004

Vogel, Frank E., Islamic Law and Legal System. Studies of Saudi Arabia, Brill Leiden & Boston & Köln 2000.

Zaviršek, Darja, Ženske in duševno zdravje. O novih kulturah skrbi, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana 1994

Wadud, Amina, Qur'an and Women. Rereading the sacred text from a Woman's Perspective, Oxford University Press, New York 1999.

Weber, Irena, Ženski itinerarij. Med antropologijo potovanja in literaturo. Znanstveno raziskovalno središče, Koper 2003

14.1 Internetni viri

Internet 1: Student info (2006): Islam.

<http://google.com/search?hl=en&g=sociologija+religije+islam.doc&btnG=Google+Search> (5.12.2009)

Internet 2: Women in Islam (2008):

http://www.womeninislam.ws/en/status-of-women_pre-islamic-societies.aspx (8.12.2009)

Internet 3: Mut'ah – Temporary Marriage

<http://www.islamawareness.net/Marriage/Mutah/mutah1.html> (25.11.2009)

Internet 4: Temporary Marriage in Islam (Part VI)

<http://www.al-islam.org/ENCYCLOPEDIA/chapter6a/6.html> (12.1.2010)

Internet 5: Temporary Marriage in Islam (Part VII)

<http://www.al-islam.org/ENCYCLOPEDIA/chapter6a/7.html> (12.1.2010)

Internet 6: Juvan Hessabi, Manca (2008): PO SVETU. Mladi Iranci: »Želim si oditi, ker želim iz sebe kaj narediti«

<http://www.gea-on.net/clanek.asp?ID=1224> (23.1.2010)

Internet 7: The Independent World (2009):

<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/lipstick-revolution-irans-women-are-taking-on-the-mullahs-1632257.html> (1.2.2010)

- Internet 8: Iran: Woman faces stoning for adultery (2007)
http://www.amnesty.org.uk/news_details.asp?NewsID=17408 (20.1.2010)
- Internet 9: Dahl, Fredrik (2007): Temporary marriage" idea draws female fire in Iran. Iran Focus
<http://www.iranfocus.com/en/women/temporary-marriage-idea-draws-female-fire-in-iran-11453.html> (18.1.2010)
- Internet 10: Sciolino, Elaine (2000): Love Finds a Way in Iran. Temporary Marriage
http://www.uri.edu/artsci/wms/hughes/temporary_marriage (12.1.2010)
- Internet 11: Muraka, Sachik : Temporary Marriage in Islamic Law
<http://www.al-islam.org/al-serat/muta/> (6.2.2010)
- Internet 12: Zafari, Sammi: Muta is banned
http://www.answering-christianity.com/sami_zafari/muta_is_banned.htm (15.1.2010)
- Internet 13: Robert, Tait (2007): Iranian minister backs temporary marriage to relieve lust of youth. Guardian.uk.co
<http://www.guardian.co.uk/world/2007/jun/04/iran.roberttait> (18.12.2009)
- Internet 14: Iran, Islamic Republic:
<http://www.law.emory.edu/ifl/legal/iran.htm#table> (15.12.2009)
- Internet 15: Mazrui, Ali A. (1999): Globalization And Cross-Cultural Values: The Politics of Identity And Judgment.
http://findarticles.com/p/articles/mi_m2501/is_3_21/ai_57510054/pg_1 (30.1.2010)
- Internet 16: Harrison, France (2005): Iran liberalises laws on abortion.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/4436445.stm> (23.1.2010)
- Internet 17: Larsen, Janet (2001): Proving a Plan to Save Civilization.
http://www.earth-policy.org/index.php?plan_b_updates/2001/update4ss (23.1.2010)
- Internet 18: Sciolino, Elaine (2000): Love Finds a Way in Iran: 'Temporary Marriage', International : <http://www.library.cornell.edu/colldev/mideast/tmpmrig.htm> (18.12.2009)
- Internet 19: Vistoropski, Nika (2005): Oblast je prva posiljevalka
http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&so=Ona&da=20050705&ed=&pa=9&ar=f1f24808b6a46817785cfb3d774e2b304&fromsearch (30.1.2010)
- Internet 20: Mohammadi, Majid (2007): Iranian Woman and the Civil Rights movement in Iran: Feminism Interacted. Journal of International Woman's Studies 9
<http://bridgew.edu/SOAS/jiws/Nov07/IranianWomen.pdf> (27.1.2010)

Internet 21: Ebadi, Shirin (2009): Women are not afraid. Dostopno na <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/oct/06/iran-women-rights-vote-discrimination> (9.2.2010)